

ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

The Debt Status of Farmers' Household in Khao-Toom Sub-District,

Yarang District, Pattani Province

รอซิดะ ลือแบซา

Rosidah Luebaesa

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Agribusiness Management

Prince of Songkla University

2554

ชื่อสารนิพนธ์	ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
ผู้เขียน	นางสาวรอชีละ ลือแบซา
สาขาวิชา	การจัดการธุรกิจเกษตร
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร (2) โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร (3) ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และ (4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมไว้แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากครัวเรือนเกษตรกรตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน 200 ราย แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สินจำนวน 140 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีหนี้สินจำนวน 60 ราย โดยสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติไคสแควร์ (Chi-Square Statistics: χ^2) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

เกษตรกรที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31 – 45 ปี มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 6.30 คนต่อครัวเรือนและมีสมาชิกที่มีรายได้เฉลี่ย 2.56 คนต่อครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเป็นชาวสวนยางพารา โดยมีพื้นที่การถือครองที่ดินเฉลี่ยรวม 14.37 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 9.26 ไร่/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.4 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยรวมทั้งรวม 206,183 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นรายได้จากสวนยางพารา 164,076 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 79.6 ของรายได้ทั้งหมด ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 87.0 มีเงินออม โดยส่วนใหญ่เลือกเก็บเงินไว้กับตัวเอง ซึ่งการที่ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินออม เป็นผลมาจากราคาผลผลิตยางพาราที่สูงขึ้นเป็นสำคัญ

ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมทั้งรวม 131,391 บาท /ครัวเรือน/ปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ 74,964 บาทบาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 57.0 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ตามลำดับ

จากการศึกษารายการทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีทรัพย์สินที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจำนวนมาก โดยเกือบทุกครัวเรือนจะมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ และโทรศัพท์มือถือ

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 32,536 บาท/ครัวเรือน เป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยแหล่งกู้ยืมเงินในระบบของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.8 กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมา ร้อยละ 45.6 กู้เงินจากธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย โดยมีหลักประกันเงินกู้ดังกล่าว วัตถุประสงค์ของการกู้เงินเป็นการกู้เพื่อทำการเกษตร และเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนเป็นหลัก ในส่วนของแหล่งเงินกู้ยืมเงินนอกระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากญาติพี่น้อง โดยไม่มีหลักประกันเงินกู้ซึ่งวัตถุประสงค์ของการกู้เงินเป็นการกู้เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนและเพื่อชำระหนี้สินที่อื่น ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ประกอบด้วย ระดับการศึกษาและขนาดการถือครองที่ดิน และที่ $\alpha = 0.01$ ประกอบด้วย จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ และที่ $\alpha = 0.01$ ประกอบด้วย จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ตามลำดับ

Minor Thesis Title	The Debt Status of Farmers' Household in Khao-Toom Sub-District, Yarang District, Pattani Province
Author	Miss. Rosidah Luebaesa
Major Program	Agribusiness Management
Academic Year	2010

Abstract

The research on the debt status of farmers' household in Khaotoom Sub-district, Yarang District, Pattani Province aims to study (1) the social and economic features of the farmers (2) the structures of income, expense and assets of the farmers (3) debt status of farmers' household and (4) factors affecting debt status of farmers' household in Khaotoom Sub-district, Yarang District, Pattani Province. The data was comprised of 2 parts. The secondary data was compiled from academic documents. The primary data was collected through the structured questionnaires of 200 farmers in Khaotoom Sub-district, Yarang District, Pattani Province. The respondents were classified into 2 groups; 140 farmers with debt condition, and 60 farmers without debt condition. The accidental sampling was implemented. The data was analyzed by the descriptive statistics and independence test using Chi-Square Statistics (χ^2). The results are summarized as details.

Most of the farmers are female. The age is between 31-45 years old. They are mostly married status and primary level educated. The average household members are 6.30 people, and 2.56 people earn the household income. The majorities practice rubber plantations as their main career. The land ownership is 14.37 rais each household. Most of the land is used for rubber planting for 9.26 rais in average, which is 64.4% of total owned area.

The total household income is 206,183 baht/household/year in average. The income deriving from rubber plantations is 164,076 baht/household/year, which is 79.6% of total income. The farmers, 87.0%, have their own savings, and keep the savings themselves. The saving amount is resulted by the increment of the rubber price.

The total expense is 131,391 baht/house/year in average. The expense is mostly spent on daily living, which is 74,964 baht/household/year or 57.0% of total expense. The balance amount is for luxurious and educational expenses respectively. Considering the household asset

lists, the facility expenses are found in many items; in addition, almost every household owns electric rice cookers, motorcycles, and mobile phones.

The farmers are mostly in debt condition. The average debt amount is 32,536 baht/household. The debt is originated by the formal and informal sources of loan. The loan sources, 61.8%, are financed by Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC) while 45.6% of the loan sources are financed by Islamic Bank of Thailand with loan guarantees. The loan purpose is for agricultural activities and educational objectives for household members. The loans financed by informal loan sources are supported by the farmers' relatives without loan guarantees. The loan objectives are for educational purposes for the household members and debt payment respectively.

The analysis on factors affecting the farmers' household debt status reveals as following. Factors affecting the farmers' debt status with the statistically significant at $\alpha=0.05$ are the educational level and size of land ownership. In addition, factors affecting the farmers' debt status with the statistically significant at $\alpha=0.01$ are household members and net income from the agricultural career. Factors affecting the household debt amount with the statistically significant at $\alpha=0.05$ and $\alpha=0.01$ are household members and luxurious expense respectively.

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจากการเอาใจใส่ดูแลและให้คำปรึกษาด้วยดีเสมอ จากรองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ โดยเริ่มตั้งแต่การเขียนโครงร่างสารนิพนธ์ การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งการเขียนสารนิพนธ์ขึ้นนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ รวมถึงขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชัญญา ทองรักษ์ และอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า กรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ช่วยกรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเกษตรกร ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและเสียสละเวลาอันมีค่า ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

สำหรับบุคคลที่สำคัญยิ่งคือคุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้ให้โอกาสทางการศึกษามาด้วยดีตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนสำหรับมิตรภาพที่ดีที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน คุณค่าของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับบุคคลที่มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้กล่าวมาข้างต้น

รอชีตะ ลือแบชา

พฤษภาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสาร	4
2.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน	4
2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	9
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีวิจัย	22
3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล	22
3.2 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	24
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	27
4.1 ลักษณะทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	27
4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	30
4.3 โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	33
4.4 โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	38
4.5 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการ มีหนี้สินและปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี	45
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	49
5.1 สรุปผลการศึกษา	49
5.2 ข้อเสนอแนะ	52
5.3 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	54
บรรณานุกรม	55
ภาคผนวก: แบบสอบถาม	57
ประวัติผู้เขียน	64

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา จำแนกตามหมู่บ้าน	23
ตารางที่ 4.1 ลักษณะทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกร	28
ตารางที่ 4.2 โครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของครัวเรือนเกษตรกร	29
ตารางที่ 4.3 ลักษณะการอยู่อาศัยของครัวเรือนเกษตรกร	30
ตารางที่ 4.4 อาชีพของครัวเรือนเกษตรกร	31
ตารางที่ 4.5 ขนาดการถือครองและการใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร	32
ตารางที่ 4.6 การใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร	32
ตารางที่ 4.7 โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร	33
ตารางที่ 4.8 การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร	35
ตารางที่ 4.9 โครงสร้างรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร	36
ตารางที่ 4.10 รายการทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร	39
ตารางที่ 4.11 ความสมดุลของรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร	40
ตารางที่ 4.12 ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร	41
ตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของ ครัวเรือนเกษตรกร	46
ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของ ครัวเรือนเกษตรกร	48

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 กรอบแนวความคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร	25

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การพัฒนาชนบทไทย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในช่วงกว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมา รัฐมีอำนาจและบทบาทสำคัญในการพัฒนาผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ มาโดยตลอด แต่ทว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรในชนบทหลายๆ ปัญหา ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนให้กับเกษตรกรในปัจจุบันมากที่สุดปัญหาหนึ่ง นโยบายการแก้ปัญหานี้และปัญหาภาคการเกษตรอื่นๆ ที่ผ่านมาของรัฐแต่ละยุคแต่ละสมัย ล้วนแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ให้ดีขึ้น บางนโยบายกลับทำให้ปัญหามีความสลับซับซ้อนและทวีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม

จากรายงานการสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2552) ระบุว่า เกษตรกรไทยมีหนี้สินรวมกันประมาณ 243,939 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นร้อยละ 15 จากปีก่อนหน้าที่มี 210,387 บาทต่อครัวเรือน โดยเป็นหนี้ในระบบร้อยละ 56.25 และหนี้นอกระบบร้อยละ 43.75 ซึ่งผู้มีหนี้นอกระบบ ผ่อนชำระ 9,608.53 บาทต่อเดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 10.40 ต่อเดือน หรือร้อยละ 124.8 ต่อปี ขณะที่ผู้มีหนี้ในระบบผ่อนชำระ 6,609.75 บาทต่อเดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 7.42 ต่อปี ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการกู้ พบว่า เป็นการกู้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เป็นอันดับแรก รองลงมาคือเพื่อใช้จ่ายในรายการที่เกี่ยวกับยานพาหนะและเพื่อการลงทุนซื้อที่อยู่อาศัย และรายงานดังกล่าวยังตั้งข้อสังเกตด้วยว่า กลุ่มผู้มีหนี้สินมีภาระรายรับที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้จำเป็นต้องกู้ยืมเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันหรืออาจจะมีพฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัวก็เป็นได้

สำหรับภาคใต้ในปี 2552 ครัวเรือนร้อยละ 53.1 มีหนี้สิน โดยเมื่อพิจารณาสถานะทางการเงินพบว่า ประชาชนร้อยละ 47.1 มีรายได้มากกว่ารายจ่าย ร้อยละ 39.7 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ และร้อยละ 13.2 ไม่มีเงินเหลือเก็บแต่ไม่มีหนี้สิน (สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาดไทย, 2552) โดยในปี 2550 ครัวเรือนเกษตรกรในภาคใต้มีหนี้สินเฉลี่ยประมาณ 32,788 บาทต่อครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552)

จากเอกสารรายงานของหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตร ได้วิเคราะห์สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหานี้สินคือ ความยากจน ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ การผลิต การถือครองที่ดิน ปัญหาภัยธรรมชาติ ต้นทุนการผลิต การพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบ การขาดเทคโนโลยีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ การขาดที่ดินทำกิน การขาดวินัยทางการเงิน การใช้จ่ายเกินตัวและการออมเงินต่ำ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าสาเหตุของปัญหาหนี้สินเกิดจากตัวเกษตรกรเองรวมทั้งสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ในชุมชนโดยปฏิเสธสาเหตุในเชิงนโยบายของรัฐและสาเหตุจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาหนี้สินดังกล่าว ส่งผลต่อเนื่องไปสู่ นโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของรัฐที่ยึดติดกับการแก้ปัญหาด้วยการเพิ่มผลผลิตและการเพิ่มรายได้เป็นหลัก ซึ่งยังเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด

ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชากรร้อยละ 99.5 นับถือศาสนาอิสลามโดยมีประชากรทั้งหมดจำนวน 2,741 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา เกษตรกรเหล่านั้นล้วนเป็นเกษตรกรรายย่อยและมีฐานะยากจน มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ประสบกับปัญหาหนี้สินตลอดมาทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ โดยในปี 2551 ครัวเรือนในตำบลเขาตุมมีหนี้สินร้อยละ 69.7 (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตุม, 2552) กอปรกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลายาวนาน ยิ่งซ้ำเติมปัญหาให้ทวีความรุนแรงมากขึ้น

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามว่าโครงสร้างรายได้ รายจ่ายและทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรมีลักษณะเป็นอย่างไร ภาวะหนี้สินของเกษตรกรรุนแรงเพียงใด และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ผลที่ได้จากการศึกษานี้คาดว่าจะประโยชน์กับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปใช้ในการกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรให้ดีขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- 1.2.2 เพื่อศึกษาโครงสร้างรายได้ รายจ่ายและทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- 1.2.3 เพื่อศึกษาภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- 1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการวิจัยไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่เขตตำบลเขาตูม โดยได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนมีหนี้สินร้อยละ 69.7 และครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตูม, 2552)

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,741 ครัวเรือน กระจายอยู่ใน 7 หมู่บ้าน ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 200 ราย โดยทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

1.3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม เช่น สถานะการเป็นหนี้สิน ปริมาณหนี้สิน รวมถึงแหล่งที่เกษตรกรก่อหนี้ ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม ผู้วิจัยกำหนดให้ปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรอิสระ ในขณะที่ภาวะหนี้สินซึ่งเป็นตัวแปรตาม คือ สถานะการมีหนี้สินและปริมาณหนี้สินที่มี

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิในเดือน มกราคม 2554

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคาดว่าจะได้เป็นประโยชน์กับครัวเรือนเกษตรกรเองในการที่จะนำไปใช้ในการวางแผนรายได้ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน อีกทั้งกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น กลุ่มเกษตรกร องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

การตรวจสอบเอกสาร เรื่องภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอ ยะรัง จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน (2) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน

การศึกษาเรื่องภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) ได้จัดทำรายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2552 เกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สินครัวเรือน ครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบ และนอกระบบและร้อยละของหนี้สินในระบบและนอกระบบจำแนกตามวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) รายได้ของครัวเรือน

ครัวเรือนทั่วประเทศมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 20,903 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน ซึ่งได้แก่ ค่าจ้าง เงินเดือน จากการทำธุรกิจ และจากการทำการเกษตร และมีรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงาน เช่น เงินที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน/รัฐ นอกจากนั้นยังมีรายได้ในรูปสวัสดิการ/สินค้าและบริการต่างๆ

2) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ครัวเรือนทั่วประเทศ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 16,205 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม รองลงมาเป็นค่าที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน ใช้เกี่ยวกับค่าเดินทางและยานพาหนะ ใช้ส่วนบุคคล/เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้า ใช้ในการสื่อสาร ใช้ในการบันเทิง/การจัดงานพิธีและในการศึกษา แต่อย่างก็ตามพบว่าค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย ซื่อสลากกินแบ่ง/หวย ดอกเบี้ย อยู่ในอัตราที่สูง

3) หนี้สินครัวเรือน

ครัวเรือนทั่วประเทศ มีหนี้สินร้อยละ 60.9 โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 134,699 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือน คือซื้อบ้าน/ที่ดิน ใช้ในการอุปโภคบริโภค และหนี้เพื่อใช้ในการศึกษา สำหรับหนี้ใช้ทำธุรกิจจะสูงกว่าการเกษตร

4) ครั้วเรือนที่มีหนี้ในระบบ และนอกระบบ

ครั้วเรือนทั่วประเทศที่มีหนี้ ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระบบ โดยเป็นครั้วเรือนที่มีหนี้ในระบบอย่างเดียวร้อยละ 82.4 และเป็นครั้วเรือนที่เป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบร้อยละ 9.7 สำหรับครั้วเรือนที่มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว มีเพียงร้อยละ 7.9 และพบว่าจำนวนเงินเฉลี่ยที่เป็นหนี้ในระบบสูงกว่านอกระบบถึง 18 เท่า (127,715 และ 6,984 บาท ตามลำดับ)

5) ร้อยละของหนี้สินในระบบ และนอกระบบ จำแนกตามวัตถุประสงค์

ครั้วเรือนที่มีหนี้สินในระบบทั่วประเทศ ก่อหนี้เพื่อใช้ในการซื้อบ้านและที่ดินสูงที่สุด คือร้อยละ 35.3 อาจเป็นผลจากมาตรการของรัฐบาลในการกระตุ้นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ด้วยการลดภาษีในการซื้อ/โอนบ้าน รองลงมาใช้ในการอุปโภคบริโภค คือร้อยละ 30.6 สำหรับใช้ทำธุรกิจและทำการเกษตรใกล้เคียงกันคือร้อยละ 15.6 และ 14.3 ตามลำดับ ส่วนหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียงร้อยละ 2.6 เท่านั้น

สำหรับครั้วเรือนที่มีหนี้สินนอกระบบ ส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค รองลงมาเพื่อใช้ทำธุรกิจ ใช้ซื้อบ้านและที่ดิน และทำการเกษตร สำหรับหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียงร้อยละ 2.7 เท่านั้น

2.1.2 สถานการณ์หนี้ครั้วเรือนในระดับฐานราก

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2552) ได้ทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์คนขับแท็กซี่ คนขับรถ 3 ล้อ วิชากิจชุมชนและสหกรณ์เดินรถ จำนวนทั้งสิ้น 4,958 ตัวอย่างทั่วประเทศ พบว่า

สมาชิกสหกรณ์และวิชากิจชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.57 มีหนี้สิน มีเพียงร้อยละ 5.43 เท่านั้นที่ไม่มีหนี้สิน โดยบุคคลที่มีหนี้สินส่วนใหญ่จะมีหนี้สินประมาณ 210,387.20 บาท โดยแบ่งเป็นหนี้ที่อยู่ในระบบร้อยละ 66.70 และหนี้ที่อยู่นอกระบบร้อยละ 33.30 ซึ่งบุคคลที่มีหนี้ส่วนใหญ่จะทำการผ่อนชำระโดยรวมต่อเดือนเฉลี่ย 8,282.80 บาท เป็นการชำระหนี้ในระบบเฉลี่ย 7,612.62 บาท และนอกระบบเฉลี่ย 3,591.84 บาท ซึ่งสาเหตุของการก่อหนี้ ส่วนใหญ่มาจากการมีหนี้เพื่อซื้อที่อยู่อาศัย รองลงมาได้แก่ เพื่อลงทุนและเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวันตามลำดับ

ซึ่งสถานการณ์นี้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้นหลายคนคงมองว่าสถานการณ์ยังไม่น่าเป็นห่วงมากนัก เพราะหากดูจำนวนเงินที่ต้องชำระคืนต่อเดือนแล้วจะเห็นว่าค่อนข้างน้อย แต่หากพิจารณาตามระดับรายได้และการผ่อนชำระแล้วจะเห็นได้ชัดว่า สถานการณ์การผ่อนชำระของคนที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเดือน จะมีการผ่อนชำระเกินรายได้ของตัวเองถึงกว่าร้อยละ 70 ของคนที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเดือนทั้งหมด นั่นแสดงให้เห็นว่าความสามารถในการผ่อน

ชำระหนี้สินของผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า 1,000 บาทต่อเดือน นั้นค่อนข้างน้อย ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมีโอกาสนในการก่อหนี้ค่อนข้างสูง

รายงานดังกล่าวยังสรุปว่าการก่อหนี้ก็มีแนวโน้มของการก่อหนี้ในระบบมากขึ้น กล่าวคือ ภาพรวมของภาระหนี้ในระบบในขณะนั้นและ 1 ปีหลังจากนั้น แยกตามกลุ่มอาชีพ พบว่าผู้ขับรถแท็กซี่ร้อยละ 75 ระบุว่า ภาระหนี้ในระบบในอีก 1 ปีหลังจากนั้นจะเพิ่มขึ้น รองลงมาคือคนขับสามล้อ ร้อยละ 64.29 ที่ระบุว่าหนี้ในระบบจะเพิ่มขึ้น นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าหนี้ในอนาคตนั้นจะเป็นหนี้ในระบบเป็นส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้น เพราะคนกลุ่มเหล่านี้ไม่สามารถที่จะเข้าทำการกู้เงินในระบบได้ เนื่องจากหลายสาเหตุ อาทิเช่น หลักทรัพย์ค้ำประกันไม่มี สถานภาพไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ การงานก็ไม่แน่นอน เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วผลการสำรวจยังพบอีกว่า ประชาชนระดับฐานราก ประมาณร้อยละ 70 เคยมีปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 43.57 ระบุว่าราคาสินค้าแพงขึ้น ร้อยละ 6.26 ระบุว่าราคาน้ำมันแพงขึ้น และร้อยละ 5.98 ระบุว่าสาเหตุจากดอกเบี้ยสูงขึ้น แต่ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาประชาชนระดับรากหญ้าร้อยละ 72.80 ไม่เคยผิคนัดชำระหนี้ ซึ่งในอนาคตประชาชนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 33.92 ระบุว่าจะมีหนี้เพิ่มมากกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น ขณะที่เห็นว่าหนี้เพิ่มขึ้นพอกับรายได้ที่ร้อยละ 33.87 และผู้ที่เห็นว่าหนี้มีสัดส่วนน้อยกว่ารายได้ร้อยละ 32.21

2.1.3 แนวโน้มภาวะหนี้สินครัวเรือนไทย

พิมพ์ดา โยธาสุมุท (2552) ได้เขียนบทวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวโน้มภาวะหนี้สินครัวเรือนไทย โดยระบุว่าภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้น หากมองถึงความน่าเป็นห่วงมากที่สุดคงหนีไม่พ้นเรื่องของปัญหาการว่างงาน แต่ในขณะเดียวกันปัญหาภาระหนี้สินของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในภาวะเศรษฐกิจโลกที่วิกฤตเช่นนี้ ก็ถือเป็นประเด็นหนึ่งที่ต้องขามไม้ได้เช่นกัน เพราะสามารถส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศในระยะยาว โดยบทวิเคราะห์ดังกล่าวได้เผยแพร่ผลสำรวจสภาพหนี้ภาคครัวเรือนทั่วประเทศซึ่งพบว่า มีจำนวนผู้มีหนี้สินที่ร้อยละ 58.4 ส่วนที่เหลือร้อยละ 41.6 ระบุว่าไม่มีหนี้ ทั้งนี้เมื่อเทียบจำนวนผู้มีหนี้สินในปี 2551 พบว่า สัดส่วนภาระหนี้ครัวเรือนอยู่ที่ร้อยละ 45.7 ส่วนในปี 2550 ภาระหนี้สินต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.2 จากปีก่อนหน้า มียอดหนี้เฉลี่ยถึง 134,190 บาทต่อครัวเรือน ดังนั้นหากพิจารณาถึงภาวะหนี้สินรายปีจะพบว่าค่าเฉลี่ยของหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้นตลอดเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10 ในแต่ละปีและมีแนวโน้มสูงขึ้นอีกเรื่อยๆ

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการกู้ในปี 2552 พบว่า เป็นการกู้เพื่อใช้จ่ายประจำวันเป็นอันดับแรก ซึ่งไม่แตกต่างกับในปี 2551 และ 2550 รองลงมาคือเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับกับยานพาหนะและเพื่อการลงทุนซื้อที่อยู่อาศัย หากพิจารณาถึงลักษณะการกู้จะเห็นว่ากลุ่มผู้มีหนี้มี

ภาระรายรับที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้จำเป็นต้องกู้ยืมเพื่อการใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัญหานี้ย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้อย่างเล็งไม่ได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความสามารถในการชำระหนี้ในรอบปีที่ผ่านมาพบว่า จำนวนผู้มีปัญหา รายได้ไม่พอจากรายจ่ายในปี 2552 มีปัญหาถึงร้อยละ 66.8 ส่วนที่ตอบว่าไม่มีปัญหา มีเพียงร้อยละ 33.17 ส่วนในปี 2551 พบว่า ร้อยละ 64.5 มีปัญหา ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน

ที่น่าเป็นห่วงคือ ในการสำรวจล่าสุดในปี 2552 พบว่า กลุ่มตัวอย่างระบุถึงวิธีแก้ไขเมื่อรายได้ไม่พอรายจ่าย ด้วยการหันไปกู้ยืมมากขึ้นเพื่อมาใช้หนี้ ซึ่งเมื่อมองถึงวิธีนี้ย้อนหลังไปในปี 2550-2551 ถือเป็นทางออกเดียวกัน จึงไม่น่าแปลกใจที่ภาวะหนี้สินต่อครัวเรือนในแต่ละปีจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยยังมีแนวโน้มที่จะกู้ยืมมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้จากข้อมูลในปี 2552 พบว่า เมื่อเทียบหนี้กับรายได้คนเงินเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีหนี้เพิ่มมากกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น เหล่านี้จึงอาจมองได้ว่ากลุ่มประชากรที่มีภาระหนี้สินกลุ่มเดิมส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถพ้นภาระหนี้สินได้ ขณะที่จำนวนผู้กู้รายใหม่มีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น นี่จึงถือเป็นประเด็นสำคัญของสังคมไทย

ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้มีสัดส่วนสูงขึ้นทุกปี หากประเมินเทียบกับผลสำรวจในปี 2551 พบว่าสาเหตุหลักจากราคาสินค้าที่แพงขึ้น รองลงมาคืออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ราคาน้ำมันที่แพงขึ้น ตามลำดับ แต่ขณะที่ปัจจุบันปัจจัยด้านดอกเบี้ยรวมถึงราคาน้ำมันอาจไม่ใช่ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการชำระหนี้ หากแต่ปัญหาการว่างงานและรายได้ต่อครัวเรือนที่ลดลง อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภาระหนี้ที่สูงขึ้น

การมีภาระหนี้สินของคนไทยที่สูงขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจต่อประเทศด้วยอย่างเล็งไม่ได้ เพราะจากผลสำรวจในปี 2552 พบว่าพฤติกรรมการใช้จ่ายในปัจจุบันของคนไทยลดลงอย่างเห็นได้ชัดถึงร้อยละ 55.4 สาเหตุเพราะสินค้าราคาแพงขึ้น รวมถึงภาระหนี้สินที่มาก และสำหรับภาพรวมพบว่าพฤติกรรมการใช้จ่ายในปัจจุบันมีการใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ที่รับ คิดเป็นร้อยละ 58.1 ส่วนที่ใช้จ่ายมากกว่ารายรับอยู่ที่ร้อยละ 33.8 และใช้จ่ายเท่ากับรายได้ร้อยละ 8.1

2.1.4 หนี้ครัวเรือนเกษตรกร

วชิร คุณทวีเทพ (2552) เปิดเผยถึงผลการสำรวจเกษตรกร 2,018 ตัวอย่างทั่วประเทศ ระหว่างวันที่ 8-15 พฤศจิกายน 2552 เกี่ยวกับทัศนคติต่อนโยบายของรัฐ: นโยบายการประกันรายได้เกษตรกร และการแก้ไขปัญหาหนี้เกษตรกรส่วนใหญ่พึงพอใจต่อนโยบายของรัฐบาล โดยนโยบายไทยเข้มแข็ง ผู้ตอบร้อยละ 30.8 ระบุว่าพอใจมาก ขณะที่นโยบายประกันรายได้นั้น ร้อยละ 35.5 พอใจมาก ส่วนการแก้ไขหนี้เกษตรกร ร้อยละ 33.6 พอใจมาก

นอกจากนี้ ยังพบว่า ภาระหนี้สินของเกษตรกรในขณะนั้นอยู่ที่ 243,938.60 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นร้อยละ 15 จากปีก่อนหน้าที่มี 210,387 บาทต่อครัวเรือน โดยเป็นหนี้ในระบบ

ร้อยละ 56.25 และหนี้ในระบบร้อยละ 43.75 ซึ่งหนี้ในระบบ ผ่อนชำระ 9,608.53 บาทต่อเดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 10.40 ต่อเดือน หรือร้อยละ 124.8 ต่อปี ขณะที่หนี้ในระบบผ่อนชำระ 6,609.75 บาทต่อเดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 7.42 ต่อปี สำหรับการเข้าร่วม โครงการแก้ไขปัญหาหนี้ นอกระบบของรัฐบาลนั้นร้อยละ 66.7 ระบุว่าจะเข้าร่วมโครงการ เพราะทำให้ลดดอกเบี้ยจ่าย มีเงินเหลือเก็บ และใช้จ่ายมากขึ้น แต่อีกร้อยละ 33.3 ไม่เข้าร่วม เพราะไม่รู้ว่าจะไปลงทะเบียนที่ ไหน และบางส่วนไม่มีหนี้ในระบบ

2.1.5 นโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน

สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล (2552) เปิดเผยผลการสำรวจประชาชน 14 จังหวัดภาคใต้ โดยพบว่ามียาได้ประมาณ 11,910 บาทต่อเดือน รายจ่าย 10,716.93 บาทต่อเดือน เมื่อพิจารณาสถานะทางการเงินพบว่า ประชาชนร้อยละ 47.1 มียาได้มากกว่ารายจ่าย ร้อยละ 39.7 มียาจ่ายมากกว่ารายได้ และร้อยละ 13.2 ไม่มีเงินเหลือเก็บแต่ไม่มีหนี้สิน นอกจากนี้ ประชาชนร้อยละ 66.2 สามารถเก็บเงินในแต่ละเดือนแต่ส่วนใหญ่เก็บเงินได้ไม่เกิน 1,000 บาท และร้อยละ 33.8 ไม่สามารถเก็บเงินได้เลย

ประชาชนร้อยละ 62.2 นำเงินจากการเป็นหนี้ไปใช้ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าและโทรศัพท์มากที่สุด รองลงมา ใช้ในชีวิตประจำวัน ลงทุนประกอบอาชีพ ซื้รถและใช้จ่ายเพื่อการศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 59.9 28.0 22.8 และ 11.7 ตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับหนี้สินพบว่า ประชาชน ร้อยละ 53.1 มีปัญหาหนี้สินและเป็นภาระค่าใช้จ่ายต่อเดือนและร้อยละ 46.9 ไม่มีหนี้สิน

ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 70.9 มีหนี้สินไม่เกิน 50,000 บาท รองลงมามีหนี้สิน 100,001 - 200,000 บาท และ 50,001 - 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.5 และ 6.5 ตามลำดับ นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 67.3 เห็นว่าตัวเองและบุคคลที่รู้จักจะต้องจ่ายดอกเบี้ยราย เดือนและร้อยละ 32.7 ต้องจ่ายดอกเบี้ยรายวัน

ประชาชนร้อยละ 75.3 เห็นว่านโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินประชาชน สามารถ แก้ปัญหาความเดือดร้อนเรื่องหนี้ในระบบได้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 15.3 สามารถ แก้ปัญหาหนี้ในระบบอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด และมีเพียงร้อยละ 9.4 สามารถแก้ไขปัญหาหนี้ นอกระบบอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ทั้งนี้ประชาชนร้อยละ 84.5 เห็นว่านโยบายนี้ไม่ ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่ม และมีเพียงร้อยละ 15.5 เห็นว่าครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มที่ เดือดร้อนจากหนี้ในระบบ

ส่วนความคิดเห็นต่อมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาหนี้ พบว่า ประชาชนร้อย ละ 27.1 เห็นว่ารัฐบาลควรเพิ่มช่องทางกู้เงินในระบบให้แก่ผู้มีรายได้น้อย มากที่สุด รองลงมา ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบ ขยายสินเชื่อเพิ่มขึ้น รัฐแปลงหนี้ในระบบแบบไม่จำกัดวงเงิน

และปราบปรามธุรกิจหนี้นอกระบบอย่างจริงจัง คิดเป็นร้อยละ 26.6 16.3 13.3 และ 13.2 ตามลำดับ

ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 75.8 ไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายของตัวเอง มีเพียงร้อยละ 24.2 ที่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายของตัวเอง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาหนี้สินให้สอดคล้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ประชาชนร้อยละ 34.3 จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายมากที่สุด รองลงมาลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ใช้สินค้าให้คุ้มค่า / ไม่ฟุ่มเฟือย และขยันหมั่นเพียรในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 22.6 19.1 และ 16.8 ตามลำดับ

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวคิดด้านการบริโภคและการออม

ประวิทย์ แก้วตาทิพย์ (2549) ได้สรุปถึงการบริโภคและการออมไว้ว่า ค่าใช้จ่ายในการบริโภครวม (Consumption: C) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการซื้อสินค้าประเภทสินค้าคงทนและสินค้าสิ้นเปลือง รวมทั้งค่าใช้จ่ายสำหรับบริการต่างๆ จากหน่วยการผลิตโดยคิดเฉพาะการซื้อครั้งแรกเท่านั้น ไม่รวมค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าเดิม

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคส่วนบุคคลรวมในช่วงหนึ่งๆ จึงขึ้นกับรายได้สุทธิบุคคล (Yd) ในช่วงเวลานั้นๆ โดยให้ปัจจัยอื่นที่กำหนดการบริโภคอยู่คงที่ ดังสมการ คือ

$$C = f(Yd)$$

C = คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

Yd = คือ รายได้สุทธิส่วนบุคคล (Disposable Income)

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและรายได้เป็นความสัมพันธ์โดยตรง คือ รายได้เพิ่ม การบริโภคเพิ่ม รายได้ลด การบริโภคลด

โดยที่รายได้ที่ใช้จ่าย Yd เท่ากับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและเงินออม ดังสมการ

$$Yd = C + S$$

ดังนั้น การออมจึงเป็นฟังก์ชันของรายได้เช่นกัน ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$S = f(Yd)$$

S คือ การออม

Yd คือ รายได้สุทธิส่วนบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างการออมและรายได้คือ รายได้เพิ่ม การออมเพิ่ม และรายได้ลด การออมลด

2.2.2 แนวคิดในการก่อหนี้ของครัวเรือน

สุทธภา อมรวิวัฒน์ และวารภรณ์ กาญจนวัฒน์ (อ้างโดยประวิทย์ แก้วตาทิพย์, 2549) กล่าวถึงแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุของการก่อหนี้สินของครัวเรือน ซึ่งในบางภาวะ ครัวเรือนต้องการกู้ยืมเงิน เพื่อรักษาระดับการใช้จ่ายของครัวเรือนไม่ให้ผันผวนและเพื่อรักษาระดับการบริโภคและอุปโภค ในขณะที่รายได้มีการปรับลดลง (Income Shortfall) แต่คาดว่ารายได้จะปรับลดเพียงระยะสั้นเท่านั้นและจะสามารถชำระหนี้ได้ในอนาคตเมื่อระดับรายได้ปรับสูงขึ้น หลักการนี้เป็นไปตามหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวว่า ครัวเรือนจะเลือกบริโภคโดยคำนึงจากรายได้ระยะยาว (Permanent Income) มิใช่ระดับรายได้ในช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การก่อหนี้ของครัวเรือนไม่จำเป็นต้องเป็นปัญหาเสมอไป เนื่องจากเป็นการชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นและภาวะในบางช่วงที่ครัวเรือนจำเป็นต้องรักษาระดับการใช้จ่ายของครัวเรือน เช่น ในช่วงเปิดเทอม ครัวเรือนจะมีค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาสูงกว่าปกติ จากค่าบำรุงการศึกษา ค่าหนังสือ ค่าเสื้อผ้า ครัวเรือนอาจมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าว ขณะเดียวกันครัวเรือนควรคำนึงถึงระดับหนี้สินต่อรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น จะทำให้ครัวเรือนมีความอ่อนไหวและเปราะบางมากขึ้นต่อปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น สภาพการจ้างงานในอนาคต การไม่มีงานทำ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้นและราคาสินค้าเพิ่มขึ้น ทำให้มีผลกระทบที่มีนัยสำคัญต่อฐานะการเงินของครัวเรือน เสถียรภาพของระบบสถาบันการเงิน เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีหนี้ของเกษตรกร จำแนกได้เป็น 3 ปัจจัยหลักดังนี้

- 1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับเกษตรกร ได้แก่ เพศ และอายุของเกษตรกร
- 2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการประกอบการเกษตร ได้แก่ เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร การถือครองที่ดินทำการเกษตร ประเภทของการให้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะการประกอบการเกษตร การจ้างลูกจ้างประจำ การทำงานของเกษตรกร รวมทั้งการใช้จ่ายและการใช้จ่ายปราบศัตรูพืช
- 3) ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ได้แก่ มูลค่าผลผลิตทางการเกษตร แหล่งที่มาของรายได้ของเกษตรกร

เกต โคมล ไพรทวิพงส์ (อ้างโดยประวิทย์ แก้วตาทิพย์, 2549) อธิบายถึงสาเหตุหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้นว่าในภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมามีปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการเพิ่มขึ้นของหนี้สินครัวเรือนที่เป็นผลมาจากปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand Side) และปัจจัยด้านอุปทาน (Supply Side) ประกอบกันซึ่งจำแนกปัจจัยแต่ละด้านดังนี้

ด้านอุปสงค์

1) อัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำมาก เนื่องจากมีสภาพคล่องในระบบสถาบันการเงินค่อนข้างสูง กระตุ้นให้ประชาชนก่อหนี้เพิ่มขึ้นในการซื้อสินทรัพย์ เช่น อสังหาริมทรัพย์ ที่ดิน เป็นต้น เพื่อสร้างความมั่งคั่งโดยหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้ระยะยาว

2) ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อเศรษฐกิจและความสามารถในการหารายได้มาชำระหนี้คืนดีขึ้น พบว่ามีการลงทุนเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา หลังจากชะลอตัวในช่วงปี 2542-2544

ด้านอุปทาน

1) การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะประชาชนในระดับฐานราก ทั้งโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ธนาคารประชาชน เป็นต้น ผ่านสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ

2) สถาบันการเงินเอกชนเริ่มมีความแข็งแกร่งสามารถกลับมาทำหน้าที่ได้ตามปกติ และมีการปล่อยสินเชื่อบุคคล (Personal Loans) สูงขึ้น

3) หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นบางส่วน เกิดจากการโอนหนี้นอกระบบ (Informal) เข้าสู่ในระบบ (Formal) ซึ่งช่วยลดภาระหนี้ของครัวเรือน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปฐม ทันใจ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร: กรณีลูกหนี้ค้างชำระของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัจจัยที่เป็นปัญหาต่อการส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาแม่สรวย อ.แม่สรวย จ.เชียงราย โดยเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรลูกค้าที่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดกับเกษตรกรลูกค้าที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ในท้องที่อำเภอแม่สรวย จ.เชียงราย โดยใช้ข้อมูล ณ 31 มีนาคม 2543 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 370 ราย แยกเป็นเกษตรกรลูกค้าที่ส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด 285 ราย และเป็นเกษตรกรลูกค้าที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด 85 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษา ได้แก่แบบสอบถาม หลังจากนั้นได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและสถิติที่ใช้ค่า Chi-Square เป็นพื้นฐานสำหรับการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ 1) รายได้นอกการเกษตร 2) รายได้จากการเกษตร 3) ขนาดของการถือครองที่ดินการเกษตร 4) ขนาดของการลงทุน 5) การใช้เงินกู้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ 6) หลักประกัน

เงินกู้ 7) ผลผลิตการเกษตรได้รับความเสียหาย 8) ผลผลิตการเกษตรขายไม่ได้ราคา 9) การติดตาม
 ทวงถามหนี้เงินกู้ของพนักงาน 10) ปริมาณหนี้เงินกู้ และ 11) ค่าใช้จ่ายฉุกเฉินที่เกิดขึ้นใน
 คริวเรือนเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายอย่างได้แก่ 1) รายได้นอก
 การเกษตร 2) การถือครองที่ดินการเกษตร 3) ผลผลิตขายไม่ได้ราคา 4) ขนาดของการลงทุน และ
 5) มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นในครัวเรือนเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งชำระหนี้เงินกู้ของ
 เกษตรกร กล่าวคือ ไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างเกษตรกรลูกค้าที่ส่งชำระหนี้ได้
 กำหนด กับเกษตรกรที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้ตามกำหนด สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อ
 การส่งชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ 1) รายได้จากการเกษตร 2) การ
 ใช้เงินกู้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ 3) หลักประกันหนี้เงินกู้ 4) จำนวนผลผลิตการเกษตร 5) การ
 ติดตามทวงถามหนี้เงินกู้ของพนักงาน และ 6) ปริมาณหนี้เงินกู้

สมมาตุ มหารักษ์ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของบุคลากรมหาวิทยาลัยบูรพา การ
 วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะหนี้สินของบุคลากรมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ.2545 และเพื่อ
 ศึกษาเปรียบเทียบภาวะหนี้สินของบุคลากรมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ.2545 โดยแยกตามตัวแปร
 หน่วยงาน เพศ ประเภท ระดับการศึกษา อายุ สถานภาพสมรส จำนวนผู้อยู่ในอุปการะ และ
 รายได้ โดยมุ่งศึกษาการใช้จ่ายในการครองชีพและหนี้สิน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น
 บุคลากรของมหาวิทยาลัยบูรพาที่บางแสนทั้งสาย ก ข และ ค ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
 จำนวน 323 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม
 SPSS for window ในการหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบน
 มาตรฐาน (S.D.) ค่าร้อยละ ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของภาวะหนี้สินของบุคลากร
 ที่มีกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้การทดสอบค่า T-test ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของ
 ภาวะหนี้สินของบุคลากรที่มีกลุ่มตัวอย่าง มากกว่า 2 กลุ่มโดยใช้ One-way ANOVA

จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะหนี้สินของบุคลากรมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ.2545 ร้อยละ 60
 เป็นผู้ที่มีหนี้สิน โดยมีหนี้สินเฉลี่ยคนละ 146,312.2 บาท สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดหนี้สินคือ การ
 ซื้อหรือสร้างบ้านที่อยู่อาศัย รองลงมาคือการใช้จ่ายเพื่อดำรงชีพประจำวัน ประเภทบุคลากร อายุ
 จำนวนผู้อยู่ในอุปการะและรายได้ ทำให้ภาวะหนี้สินแตกต่างกัน โดยบุคลากรสาย ก มีภาวะ
 หนี้สินสูงกว่าบุคลากรสายลูกจ้างชั่วคราว บุคลากรสาย ข และ ค มีภาวะหนี้สินสูงกว่าสาย
 ลูกจ้างประจำและสายลูกจ้างชั่วคราว บุคลากรที่มีอายุ 30-39 ปี และอายุ 40-49 ปี มีภาวะหนี้สิน
 สูงกว่าบุคลากรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ผู้ที่มีผู้อยู่ในอุปการะ 5 คนขึ้นไป มีภาวะหนี้สินสูงกว่าผู้ที่มีผู้
 อุปการะไม่เกิน 2 คน และผู้ที่มีรายได้ 10,000 – 20,000 บาท มีภาวะหนี้สินสูงกว่าผู้ที่มีราย
 ใต้ 10,000 บาท

วิศาล โสภางค์ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร (2) ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และ (3) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสาร รายงานการวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล จำนวน 120 ราย และในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยเครื่องมือทางสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ สัดส่วน การแจกแจงความถี่ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกร และใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติที่ไม่ใช่พารามิเตอร์คือ สถิติไคสแควส เพื่อทดสอบความเป็นอิสระระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปตารางการอธิบายความสัมพันธ์

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เนื่องจากการศึกษาคั้งนี้เน้นสัมภาษณ์ผู้นำครอบครัวเกษตรกร มีอายุเฉลี่ย 51.53 ปี นับถือศาสนาพุทธและอิสลามในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรสแล้วทั้งสิ้น ส่วนการประกอบอาชีพของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในภาคการเกษตร มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร เฉลี่ย 5.95 คน และมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.37 คน นอกจากนี้เกษตรกรยังมีบุคคลที่ต้องอุปการะดูแลอยู่ในครัวเรือนซึ่งประกอบด้วยทารกแรกเกิด 0-5 ปี บุตรหลานกำลังศึกษา ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถ โดยเกษตรกรที่ย้ายมาเพื่อเข้ามาหาที่ดินทำกิน มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 30 ปี และมีการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งที่ดินทำกินได้มาจากการจัดสรรของนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล โดยเกษตรกรมีที่ดินถือครองอยู่ระหว่าง 11 -20 ไร่ ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากเกษตรกรยังไม่สามารถชำระคืนหนี้สินที่ติดค้างอยู่กับนิคมฯ ได้หมด

เมื่อทำการเปรียบเทียบถึงรายได้ของเกษตรกรในพื้นที่พบว่า เกษตรกรในตำบลนิคมพัฒนามีรายได้เฉลี่ยมากกว่าเกษตรกรในตำบลปาล์มพัฒนา ซึ่งเมื่อมองกลับไปในด้านของรายจ่ายก็มีลักษณะทำนองเดียวกัน ส่วนเรื่องของการมีเงินออมของเกษตรกรทั้ง 2 ตำบล พบว่าเกษตรกรในตำบลนิคมพัฒนามีเงินออมมากกว่าเกษตรกรในตำบลปาล์มพัฒนา โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ออมเงินด้วยการนำไปฝากไว้กับธนาคาร และในเรื่องของการมีหนี้สินพบว่า เกษตรกรทั้ง 2 ตำบล มีหนี้สินในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งแหล่งกู้ยืมเงินของเกษตรกรคือ การกู้ยืมจาก

นายทุน แชร้ในหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน วัตถุประสงค์ของการกู้เงินส่วนใหญ่นำไปใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าเล่าเรียนลูก และค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการเกษตร

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรประกอบด้วย เพศ ศาสนา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร อาชีพหลัก การได้ที่ดินทำกินจากการจัดสรรของนิคมฯ การได้มาซึ่งที่ดินทำกินโดยเช่าผู้อื่น สิทธิในที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย และลักษณะการถือครองที่ดิน โดยเช่าของผู้อื่น

ปาริชาติ รัตนกิจ (2548) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย: กรณีศึกษาหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลคอนศิลา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยในหมู่บ้านสมานมิตรเป็นหนี้สิน และ (2) วิธีการในการจัดการปัญหาหนี้สินและทางเลือกในการจัดการปัญหาทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม

ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล 10 ราย และการสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน และการสังเกตในขณะที่ผู้ศึกษาอยู่ในชุมชนลักษณะเนื้อหาในการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุที่ชาวบ้านอพยพโยกย้ายถิ่นจากภาคอีสานมาตั้งรกรากทางภาคเหนือ ประวัติความเป็นมา พัฒนาการของหมู่บ้าน สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย ทางเลือกในการบรรเทาภาระหนี้สินโดยใช้ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาหนี้สินทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วนำมาประมวล วิเคราะห์และสังเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเป็นหนี้สินของเกษตรกรรายย่อยมี 6 ประการ คือ ประการแรก เกษตรกรเริ่มมีหนี้สินตอนที่ย้ายเข้ามาบ้านสมานมิตร เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินต้องซื้อที่ดินเพื่อทำการเกษตร และลงทุนซื้อเครื่องจักรกลทางการเกษตร บางรายมีที่ดินทำกินจำนวนจำกัดจึงต้องเช่าที่นาเพิ่ม และการทำการผลิตแบบสมัยใหม่มีต้นทุนการผลิตสูง เช่น มีการลงทุนซื้อรถไถ เสียค่าเช่านา ค่าเช่าเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว ค่าซื้อปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช และการจ้างแรงงานรับจ้าง

ประการที่สอง เกษตรกรต้องพึ่งแหล่งน้ำจากธรรมชาติ บางปีน้ำท่วม ขาดทุน และเป็นหนี้เงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบแพงมาก บางรายต้องขายที่นาตัวเองเพื่อปลดหนี้ และกลายเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตร บางครอบครัวขายที่ดินทั้งหมดช่วงที่ดินราคาดี และย้ายออกไปอยู่จังหวัดอื่นแต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ จึงย้ายกลับมาใหม่ ไม่มีที่ดินทำกินและเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตร

ประการที่สาม การบริโภคนิยม การสร้างบ้านใหม่ การซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกเข้าบ้าน เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ ทีวีไอ พัดลม รถจักรยานยนต์ ฯลฯ ทั้งเงินสดและเงินผ่อน

ประการที่สี่ การลงทุนเรื่องการศึกษาลูกในระดับสูงขึ้นในระดับอนุปริญญา หรือปริญญา เกษตรกรจึงส่งลูกไปเรียนในตัวเมือง ทำให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าให้ใช้จ่ายส่วนตัวของลูก ค่าซื้อรถจักรยานยนต์ให้ลูก ค่าโทรศัพท์มือถือ ฯลฯ

ประการที่ห้า การจัดงานศพตามประเพณีอีสาน ซึ่งจัดงานที่บ้านเป็นเวลาสามวันสามคืน มีการนิมนต์พระมาสวดที่บ้าน และเลี้ยงอาหารแขกที่มางาน ทำให้ต้องกู้เงินจากเพื่อนบ้าน

และประการสุดท้าย ความชราภาพ ความเจ็บป่วย และขาดแรงงานในครัวเรือน เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินสะสม เพราะต้องดูแลหลานที่อยู่ในวัยเรียนทำให้มีรายจ่ายในครัวเรือนสูงในขณะที่รายได้ต่ำ

การศึกษายังพบอีกว่า เกษตรกรทุกรายมีหนี้สินสะสมอยู่ระหว่าง 12,000 – 400,000 บาท แหล่งเงินกู้ที่สำคัญได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ สหกรณ์การเกษตร เงินกู้นอกระบบ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน ฯลฯ หนี้สินผูกพันระยะยาวแบบใหม่คือการลงทุนเรื่องการศึกษาลูก

การแก้ปัญหาหนี้สินในระดับปัจเจกคือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ และการหารายได้เสริมจากอาชีพประมง ซึ่งชาวบ้านสามารถนำทุนทางสังคมในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ (ปลา กุ้ง พืชผักและสัตว์จากป่าชุมชน) และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมง และการผลิตอุปกรณ์การจับปลา การแปรรูปอาหารแบบอีสานคือ การทำปลาร้า ปลาสาม ฯลฯ ไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย

ส่วนการแก้ปัญหาหนี้สินระดับกลุ่ม ชาวบ้านสามารถนำบทเรียนในการรวมกลุ่มที่หลากหลายมาวิเคราะห์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และดึงทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับปัจเจกมาต่อยอดและขยายผลให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อประโยชน์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ธนาคารข้าว ร้านค้าชุมชน ฯลฯ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นแหล่งสวัสดิการทางสังคมที่แท้จริงของชุมชนและคนยากจน มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เนื่องจากชาวบ้านมีความไว้วางใจกัน มีการพึ่งพาอาศัยในชุมชน อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มอาชีพสามารถช่วยลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ยังไม่สามารถช่วยปลดหนี้สินได้ เนื่องจากปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เรื้อรังสะสมมาเป็นเวลานาน

ส่วนบทบาทหญิงชายในการแก้ปัญหาหนี้สินพบว่า ผู้หญิงมีความสามารถในการทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้านพอกับผู้ชาย ดังนั้นผู้นำชุมชนและผู้ชายควรให้โอกาสผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับและส่งเสริม

สถานภาพสตรีให้เป็นที่ยอมรับของคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ประเด็นบทบาทหญิงชายเป็นประเด็นสำคัญที่ชุมชนควรตระหนักและเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืนในชุมชน

ดำรงค์ ขลิบเงิน (2549) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่ และ (2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของภาครัฐ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่ลงทะเบียนผ่านกระทรวงมหาดไทยแจ้งว่ามีหนี้สินภาคประชาชน และเป็นกลุ่มประชาชนที่กระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้กระทรวงการคลังเพื่อให้ธนาคารอาคารสงเคราะห์แก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากการสุ่มแบบเจาะจง จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 ราย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีหนี้สินระหว่าง 200,001 - 300,000 บาท มีแหล่งเงินกู้เพียง 1 แห่ง ซึ่งเป็นการกู้เพื่ออุปโภคบริโภค การใช้เงินกู้ยืมบรรลุตามวัตถุประสงค์การกู้ วิธีการแก้ไขหนี้ของธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นการพักชำระดอกเบี้ยโดยสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้สำเร็จ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนของธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านความสามารถในการให้รายละเอียดข้อมูล รองลงมา พึงพอใจในการให้บริการในความพร้อมในการบริการของพนักงาน ความชัดเจนในการสื่อสาร การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การมีมนุษยสัมพันธ์ ยิ้มแย้มแจ่มใส การตอบคำถามหรือปัญหาที่ได้ชัดเจนสภาพอ่อนน้อมของพนักงาน ความกระตือรือร้นและความช่วยเหลือเอาใจใส่ และความรวดเร็วในการให้บริการ ตามลำดับ

จารุณี จรรยาลักษณ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินข้าราชการจังหวัดอุทัยธานี: ศึกษาเฉพาะข้าราชการพลเรือนจังหวัดอุทัยธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะหนี้สินของข้าราชการ (2) วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงิน (3) ความต้องการให้รัฐบาลเข้าช่วยเหลือ และ (4) ความพอใจในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลปฐมภูมิซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามจากข้าราชการ 3 กลุ่มคือ ข้าราชการพยาบาล ข้าราชการตำรวจและข้าราชการครู ในจังหวัดอุทัยธานีจำนวน 100 คน ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล กรกฎาคม 2549 ถึง สิงหาคม 2549 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย (ร้อยละ 41.0) เพศหญิง (ร้อยละ 59.0) สถานภาพสมรสและอยู่กับคู่สมรส (ร้อยละ 61.0) อายุเฉลี่ยทุกระดับ 37.5 ปี และมีอายุราชการ

เฉลี่ย 15.4 ปี ข้าราชการจบระดับอุดมศึกษาขึ้นไป (ร้อยละ 67.0) ข้าราชการมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง (ร้อยละ 36.0) ข้าราชการมีรายได้จากเงินเดือนอยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 32) รายได้ประจำตำแหน่งและรายได้นอกเหนือจากรายได้ประจำของข้าราชการอยู่ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 46.0, 36.0) ตามลำดับ รายจ่ายของครอบครัวข้าราชการส่วนใหญ่เสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ ประเภทค่าน้ำมันรถเฉลี่ย 2,001 บาทต่อเดือน รายจ่ายเพื่อการสะสมทุนและเงินออมของครอบครัวข้าราชการเฉลี่ย 2,447.2 บาทต่อเดือน โดยเป็นค่าผ่อนชำระบ้านและที่ดินเฉลี่ย 1,172.6 บาทต่อเดือน ข้าราชการส่วนใหญ่มีรายได้พอๆ กับรายจ่าย (ร้อยละ 53.0) วิธีแก้ปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายพบว่า ข้าราชการจะกู้ยืมเงิน (ร้อยละ 32) แหล่งที่กู้ยืมเงินที่สำคัญคือ สหกรณ์สวัสดิการของทางราชการ (ร้อยละ 80) วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่กู้เงินเพื่อซื้อหรือซ่อมแซมยานพาหนะ (ร้อยละ 36.0) จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครอบครัว 620,763.0 บาท จำนวนการผ่อนชำระหนี้สินเฉลี่ยต่อครอบครัว 8,517.7 บาทต่อเดือน การผ่อนชำระอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ย 339.8 บาทต่อเดือนระยะเวลาเฉลี่ยที่ครอบครัวข้าราชการมีหนี้สิน 10.4 ปี ข้าราชการส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.0) ต้องการให้รัฐบาลเข้าช่วยเหลือมากที่สุดในส่วนของการกำหนดเวลาปลอดดอกเบี้ย ข้าราชการรู้สึกเฉยๆ กับความพอใจโดยรวมในการดำเนินนโยบายที่เข้ามาช่วยเหลือข้าราชการไทย (ร้อยละ 53)

ประวัติ แก้วตาทิพย์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง ภาระหนี้สินของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ และ (2) ปัจจัยที่มีผลต่อภาระหนี้สินของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ช.ก.ส) สาขาแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการสอบถามเกษตรกรที่เป็นลูกค้า ช.ก.ส.จำนวน 360 คน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ความถี่และร้อยละ

ผลการศึกษาพบว่า ลูกค้า ช.ก.ส. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีการศึกษาระดับประถมศึกษา สมรสแล้ว มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ จำนวน 1-2 คน ส่วนใหญ่ทำนา 11-20 ไร่ ทำสวนและทำไร่ 1-10 ไร่ ในปี 2548 ครอบครัวมีรายได้และรายจ่าย เฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 50,001-100,000 บาท ลูกค้า ช.ก.ส. ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกนาน 11-20 ปี มีเงินฝากอยู่ระหว่าง 1-5,000 บาท และมีเงินฝากใน ช.ก.ส. ไม่เกิน 1,000 บาท ลูกค้า ช.ก.ส. กลุ่มตัวอย่าง นอกจากจะกู้เงินจาก ช.ก.ส.แล้ว ยังกู้เงินจากสถาบันการเงินทั้งในระบบและนอกระบบ โดยมีภาระหนี้ทั้งสิ้นจำนวน 90.92 ล้านบาท ซึ่งในจำนวนนี้เป็นหนี้สินจากสถาบันการเงินในระบบร้อยละ 85.75 และสถาบันการเงินนอกระบบร้อยละ 14.25 และเมื่อพิจารณาภาระหนี้ในสถาบันการเงินแล้วพบว่า ลูกค้า ช.ก.ส. มีหนี้สินกับ ช.ก.ส. สูงถึง 61.79 ล้านบาท

หรือคิดเป็นร้อยละ 67.97 ของหนี้สินทั้งหมด รองลงมาเป็นหนี้สินจากธนาคารพาณิชย์และร้านขายสินค้าเงินผ่อนในอำเภอแม่สาย ร้อยละ 5.84 และ 5.65 ตามลำดับ

ด้านปัจจัยที่มีผลต่อภาระหนี้สินของลูกค้า ธ.ก.ส. กลุ่มตัวอย่างทุกคนตอบว่าปัจจัยที่มีผลต่อภาระหนี้สินมากที่สุด ประกอบด้วย 8 ปัจจัย คือ ลูกค้า ธ.ก.ส. มีรายได้หลักเพียงคนเดียว จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เป็นภาระพึ่งพิงมาก สมาชิกในครัวเรือนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยมีค่านิยมในการเลียนแบบผู้บริโภคอื่น ลูกค้า ธ.ก.ส. มีประสิทธิภาพการผลิตต่ำเนื่องจากขาดแคลนเครื่องมือการผลิตที่ทันสมัย ต้นทุนการผลิตพืชผลการเกษตรสูงขึ้น การประสบปัญหาการขาดทุนจากการประกอบธุรกิจ เศรษฐกิจของประเทศประสบปัญหาเงินเฟ้อสูงอันเนื่องมาจากราคาน้ำมันแพง มีสมาชิกในครัวเรือนมีปัญหาด้านสุขภาพ ส่วนปัจจัยที่มีผลรองลงมาคือ ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ นโยบายของรัฐในการช่วยเหลือเกษตรกรยังไม่มีประสิทธิภาพ และลูกค้ามีรายได้ต่ำเนื่องจากการผลิตเชิงเดี่ยว

เกศดา สุทธิรัตน์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและการกระจายหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเปรียบเทียบดัชนีการกระจายหนี้สินและดัชนีการกระจายรายได้ ภายใต้สภาวะก่อนและหลังมีนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้า จำแนกตามภูมิภาค เขตการปกครอง ลักษณะการถือครองที่ดินและชั้นรายได้ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) เป็นดัชนีชี้วัดการกระจายหนี้สินและแสดงระดับการกระจายหนี้สินด้วยภาพเส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิการศึกษาเป็นข้อมูลปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีก่อนที่จะมีนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้า และปี พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นปีหลังมีการดำเนินนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของรัฐบาล ซึ่งทั้งหมดเป็นข้อมูลดิบจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผลจากการศึกษาพบว่า การดำเนินนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของรัฐบาล ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น 2,000 - 3,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ในขณะที่หนี้สินก็เพิ่มขึ้น 20,000 - 30,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน เนื่องมาจากการที่ครัวเรือนเกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้นนั่นเอง

จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้และการกระจายหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามภูมิภาคพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดมีการกระจายรายได้และการกระจายหนี้สินไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น โดยที่ครัวเรือนเกษตรกรในกรุงเทพมหานคร ครัวเรือนเกษตรกรในเขตเทศบาล ครัวเรือนเกษตรกรที่มีสถานะเป็นคณงานเกษตรกร และครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้อะหว่าง 0 - 30,000 บาท มีการกระจายหนี้สินไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด และภายหลังการดำเนินนโยบายดังกล่าว ครัวเรือนเกษตรกรในกรุงเทพมหานคร ครัวเรือนเกษตรกรในเขตเทศบาลและ

ครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้ระหว่าง 0 – 30,000 บาท มีความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายหนี้สินลดลง ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรที่มีสถานะเป็นแรงงานเกษตร การกระจายหนี้สินมีความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการกระจายรายได้

ส่วนครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครัวเรือนเกษตรนอกเขตเทศบาล ครัวเรือนเกษตรที่มีสถานะเป็นผู้เช่าที่ดิน และครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้ระหว่าง 60,001 – 90,000 บาท มีการกระจายหนี้สินไม่เท่าเทียมกันน้อยที่สุด โดยที่ภายหลังการดำเนินนโยบายดังกล่าว ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และครัวเรือนที่มีสถานะเป็นผู้เช่าที่ดินมีการกระจายหนี้สินมีความไม่เท่าเทียมกันลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการกระจายรายได้ ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรนอกเขตเทศบาล และครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้ระหว่าง 60,001 – 90,000 บาท การกระจายหนี้สินมีความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับการกระจายรายได้

กล่าวโดยสรุป ครัวเรือนเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงในการกระจายหนี้สิน ซึ่งไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น ภายหลังจากดำเนินนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่านโยบายของรัฐดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในรายได้และหนี้สินมากขึ้น แทนที่จะเป็นการลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าว

ไพรัช วัชรสวัสดิ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง ภาระหนี้สินของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ภาระหนี้สินทั้งหมดของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ช.ก.ส.) และ (2) วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดภาระหนี้สินของลูกค้า ช.ก.ส. สาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า ช.ก.ส. สาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมดจำนวน 300 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่าลูกค้ากลุ่มตัวอย่างของ ช.ก.ส. สาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41-50 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 4 คน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการเกษตรและรับจ้างทั่วไป โดยมีรายได้ของครัวเรือนต่อปี 80,001 – 120,000 บาท ลูกค้ากลุ่มตัวอย่างของ ช.ก.ส. สาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีภาระหนี้สินทั้งหมดเท่ากับ 96,606,800 บาท หรือภาระหนี้สินเฉลี่ยต่อคนเท่ากับ 322,023 บาท ในจำนวนนี้เป็นภาระหนี้สินจากสินเชื่อเพื่อการเกษตรมากที่สุดถึงร้อยละ 51.2 ของสินเชื่อทั้งหมด รองลงมาเป็นภาระหนี้สินจากสินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 24.7 และสินเชื่อสหกรณ์ทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 19.8 ตามลำดับเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของภาระหนี้สินในสินเชื่อแต่ละประเภทแล้วพบว่า ลูกค้า ช.ก.ส. กลุ่มตัวอย่างจำนวน

300 ราย ทำการกู้เงินในสินเชื่อการเกษตรมากถึง 282 ราย มีวัตถุประสงค์ในการกู้เพื่อปลูก กระทบและลำไย วงเงินกู้ส่วนใหญ่ไม่เกิน 30,000 บาท ระยะเวลาการผ่อนชำระคือ ภายใน 1 ปี ลูกค้า ธ.ก.ส. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการกู้เงินในสินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์จำนวน 170 ราย ใช้สินเชื่อจากบริษัทลิสซิ่ง/บริษัทเงินทุนมากที่สุด วงเงินกู้ส่วนใหญ่ไม่เกิน 50,000 บาท ระยะเวลาการผ่อนชำระไม่เกิน 5 ปี ส่วนในด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดภาระหนี้สินตามความคิดเห็น ของลูกค้ากลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดภาระหนี้สินของลูกค้ามากที่สุดคือ ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ รองลงมาคือภาวะเศรษฐกิจของประเทศชะลอตัวลง และการประสบภัยธรรมชาติหรือเกิดโรคระบาดในพืชผล ตามลำดับ

วิยะดา จิตวิริยาวัฒน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกร ชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา (2) ภาวะหนี้สิน และการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา และ (3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สิน และการออมของ เกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ข้อมูลทุติยภูมิที่ รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมไว้แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิจากเกษตรกรชาวสวน ยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ดี จำนวน 120 ราย และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติไคสแควร์

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน มีจำนวน สมาชิกเฉลี่ย 4.2 คนต่อครัวเรือน โดยแบ่งเป็นสมาชิกที่ใช้แรงงานจำนวน 2.5 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่กำลังศึกษาจำนวน 1.2 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวน 0.5 คนต่อครัวเรือน

เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรสวนยางพารา มีพื้นที่การถือครอง ที่ดินเฉลี่ย 19.2 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 16.9 ไร่/ครัวเรือน และมีพื้นที่กรีดยางพาราเฉลี่ย 12.5 ไร่/ครัวเรือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แรงงานครอบครัวใน การกรีดยางพารา

นอกจากนั้นผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้มากกว่ารายจ่ายรวมจำนวน 60,707 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้รวมจำนวน 263,457 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งเป็นรายได้จากสวน ยางพาราจำนวน 217,720 บาท/ครัวเรือน/ปี และรายจ่ายรวมจำนวน 202,750 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับทรัพย์สินในครัวเรือนนั้น ส่วนใหญ่มีทรัพย์สินในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเกือบทุกรายการเมื่อ เทียบกับช่วงก่อนปี 2545

ก่อนปี 2545 เกษตรกรมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 177,878 บาท/ครัวเรือน/ปี และปัจจุบันมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยเพิ่มเป็น 310,333 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 74.5 ส่วนใหญ่กู้จากแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตรและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรตามลำดับ แม้จะเป็นที่น่ายินดีที่ ส่วนใหญ่จะไปลงทุนทางการเกษตร แต่บางครั้งเกษตรกรก็ไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ตามกำหนด

สำหรับการออมนั้น สัดส่วนของเกษตรกรที่มีการออมเงินในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี 2545 โดยค่าเฉลี่ยของเงินออมช่วงก่อนปี 2545 มีจำนวน 80,155 บาท/ครัวเรือน/ปี และปัจจุบันมีจำนวนเงินออมเฉลี่ยเพิ่มเป็น 256,303 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 219.8 ในปัจจุบันส่วนใหญ่ฝากเงินไว้กับสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการออมที่สำคัญคือ เพื่อไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยและเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินและการออมของเกษตรกรพบว่า ค่าใช้จ่ายและสถานะการมีทรัพย์สิน รถยนต์ มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ รายได้มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ในส่วนของการออมพบว่า ขนาดการถือครองที่ดินและขนาดพื้นที่กรีดยางพารามีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ส่วนจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

บทที่ 3

วิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยกำหนดวิธีวิจัยว่าด้วยข้อมูล การรวบรวมข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่มีผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นเก็บรวบรวมไว้แล้ว เช่น ข้อมูลทางด้านประชากร ข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกร ภาพรวมรายได้ รายจ่ายและหนี้สินครัวเรือน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเก็บรวบรวมในลักษณะต่างๆ ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย สารนิพนธ์ โดยสามารถเก็บรวบรวมได้จากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตวม สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร หอสมุดคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตต่างๆ

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลภาคสนามที่ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,741 ครัวเรือน กระจายอยู่ใน 7 หมู่บ้าน

2) กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 200 ราย กระจายตามหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน และเนื่องจากในตำบลเขาตวมมีครัวเรือนที่มีหนี้สินเกือบร้อยละ 70 ผู้วิจัยจึงได้แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สินจำนวน 140 ราย (ร้อยละ 70) และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีหนี้สินจำนวน 60 ราย (ร้อยละ 30) (ตารางที่ 3.1)

จากนั้นได้ทำการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา จำแนกตามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน ¹	จำนวนครัวเรือน ¹	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา (ครัวเรือน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สิน	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีหนี้สิน
หมู่ที่ 1	390	28	20	8
หมู่ที่ 2	367	27	19	8
หมู่ที่ 3	584	43	30	13
หมู่ที่ 4	393	29	20	9
หมู่ที่ 5	374	27	19	8
หมู่ที่ 6	357	26	18	8
หมู่ที่ 7	276	20	14	6
รวม	2,741	200	140	60

ที่มา : ¹ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตวม, 2552.

3) การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview) จากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (Structured Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามที่ใช้สัมภาษณ์มีทั้งหมด 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 2 โครงสร้างรายได้ และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 3 โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

4) การทดสอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ร่างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจดูความชัดเจน ความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง จากนั้นได้นำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดลองใช้กับบุคคลที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ราย เพื่อตรวจสอบความยากง่ายและความสามารถในการนำไปใช้จริง โดยนำข้อบกพร่องเหล่านั้นมา

ปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วจึงนำแบบสอบถามนั้นไปดำเนินการสอบถามจริง

3.2 วิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.2.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

เป็นการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลใน 5 ประเด็น คือ

- 1) ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานี
- 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานี
- 3) โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานี
- 4) โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานี
- 5) ข้อมูลภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอชะเรียง จังหวัดปัตตานี

3.2.2 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

ผู้วิจัยได้ใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square Statistics: χ^2) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระต่อกันระหว่างปัจจัยสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เป็นตัวแปรตาม (Dependent Variables) ซึ่งมี 2 ตัวแปรคือ สถานะการมีหนี้สิน และปริมาณหนี้สิน (ภาพที่ 1)

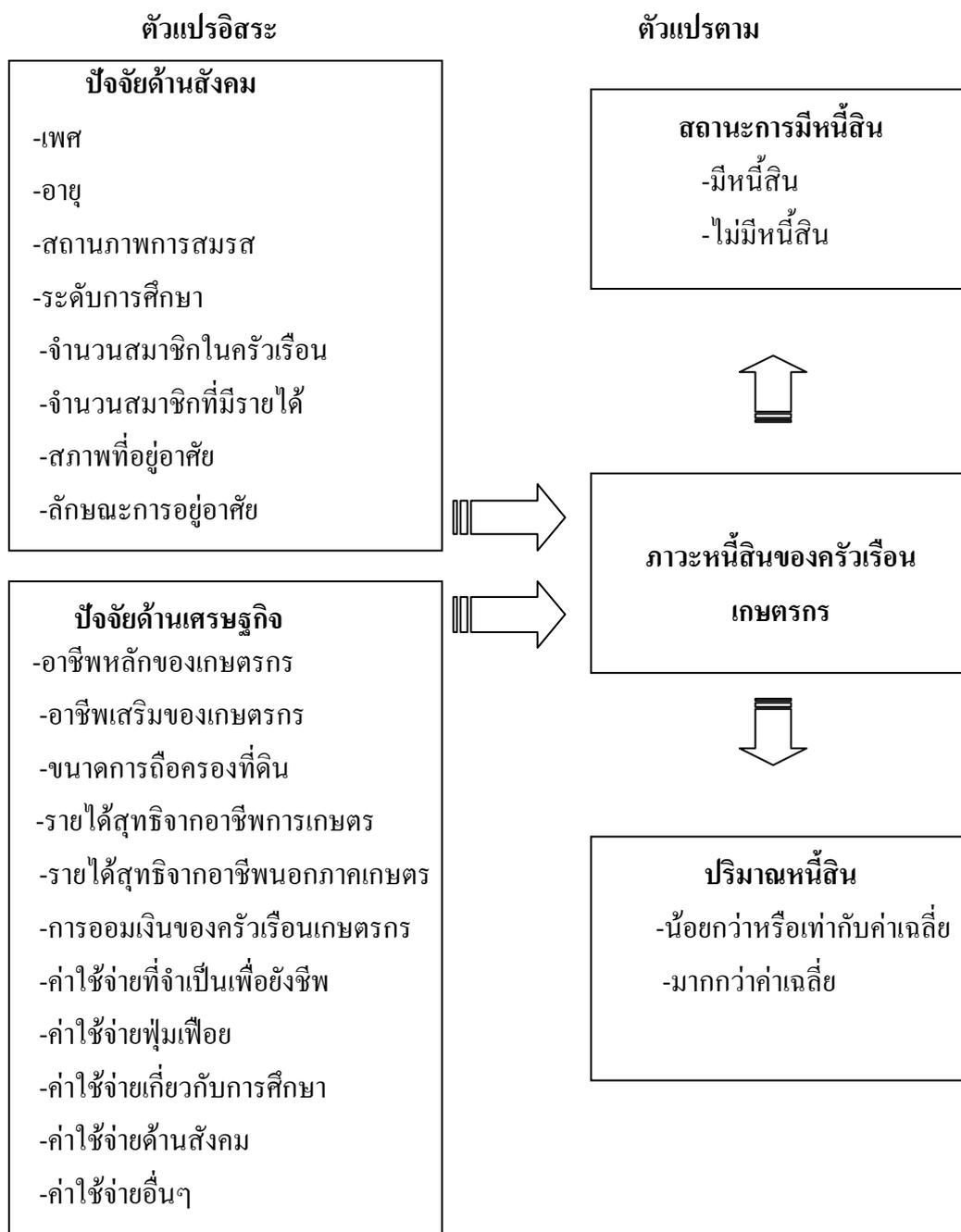
สูตร χ^2 คือ

$$\chi^2 = \sum \sum \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

เมื่อ χ^2 = ค่าไคสแควร์

O_{ij} = Observed Frequency คะแนนความถี่แถวที่ I คอลัมน์ที่ J

E_{ij} = Expected Frequency ซึ่งคำนวณได้จากตารางแจกแจงความถี่
ที่วัดด้วย ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรหรือตารางจำแนก
2 ทาง

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ
กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

โดยมีขั้นตอนการทดสอบสมมติฐานดังนี้

1) การตั้งสมมติฐาน

H_{O1} : ปัจจัยทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

H_{A1} : ปัจจัยทางสังคมมีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

H_{O2} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

H_{A2} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

2) กำหนดระดับนัยสำคัญที่ $\alpha = 0.05$ หรือระดับความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95

3) คำนวณค่าสถิติไคสแควร์ (χ^2) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปประยุกต์

4) คำนวณค่า P-Value ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปประยุกต์

5) สรุปผลการทดสอบ ถ้าค่า P-Value น้อยกว่าหรือเท่ากับค่า α จะปฏิเสธ H_0 หรือยอมรับ H_A กล่าวคือ ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันหรือตัวแปรอิสระมีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ α เท่ากับ 0.05 ในตรงกันข้าม ถ้าค่า P-Value มากกว่า ค่า α จะยอมรับ H_0 หรือปฏิเสธ H_A กล่าวคือ ตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน หรือตัวแปรอิสระไม่มีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สิน

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ที่จะนำเสนอในบทนี้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 3 โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 4 โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 5 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สินและปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

4.1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

การศึกษาลักษณะทางสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพการสมรส และระดับการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

1) เพศ

เกษตรกรที่เข้าสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 57.5 และเป็นเพศชายร้อยละ 42.5 และจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าในประเด็นของการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือน เพศหญิงมีบทบาทมากกว่าเพศชาย

2) อายุ

เกษตรกรมีอายุระหว่าง 31 - 45 ปี ในสัดส่วนมากที่สุด ร้อยละ 40.5 รองลงมาอายุระหว่าง 46 - 60 ปี ร้อยละ 33.5 อายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี ร้อยละ 17.5 และน้อยที่สุด อายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 8.5 โดยอายุเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 43.09 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยทำงาน

3) สถานภาพการสมรส

เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกันร้อยละ 76.0 รองลงมาสถานภาพโสดร้อยละ 11.5 สถานภาพหม้ายร้อยละ 6.5 และน้อยที่สุด สถานภาพหย่าร้าง ร้อยละ 6.0 ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31 - 45 ปี เป็นช่วงอายุที่มักจะมีครอบครัวแล้ว

ทั้งสิ้น ประกอบกับพื้นที่ศึกษา เป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่มีค่านิยมแต่งงานเร็วและมีลูกเร็ว

ตารางที่ 4.1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	85	42.5
- หญิง	115	57.5
อายุ (ปี)		
- ≤ 30	35	17.5
- 31 – 45	81	40.5
- 46 – 60	67	33.5
- > 60	17	8.5
เฉลี่ย	43.09	
สถานภาพการสมรส		
- โสด	23	11.5
- สมรส	152	76.0
- หย่าร้าง	12	6.0
- หม้าย	13	6.5
ระดับการศึกษา		
- ไม่จบชั้นประถมศึกษา	55	27.5
- ประถมศึกษา	64	32.0
- มัธยมศึกษาตอนต้น	43	21.5
- มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	20	10.0
- ระดับปวส./อนุปริญญา	11	5.5
- ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	7	3.5

4) ระดับการศึกษา

เกษตรกรจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 32.0 รองลงมาไม่จบชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 27.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 21.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 10.0 จบการศึกษาระดับปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 5.5

และน้อยที่สุด จบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 3.5 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาเท่านั้น โดยคนที่มีระดับการศึกษาสูง มักจะให้ความสนใจในอาชีพอื่นมากกว่า

5) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยรวม 6.30 คน โดยส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 5 – 8 คนร้อยละ 64.0 รองลงมามีสมาชิกในครัวเรือน 1 – 4 คน ร้อยละ 21.0 และน้อยที่สุด มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 8 คน ร้อยละ 15.0 (ตารางที่ 4.2) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีลักษณะครัวเรือนเป็นครอบครัวขนาดใหญ่และมีสมาชิกในครัวเรือนมาก เนื่องจากศาสนา อิสลามมีบทบัญญัติห้ามการคุมกำเนิด ทำให้มีลูกหลานและมีสมาชิกในครัวเรือนมาก

6) จำนวนสมาชิกที่มีรายได้

เกษตรกรมีสมาชิกที่มีรายได้เฉลี่ย 2.56 คนต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่มีสมาชิกที่มีรายได้ ในครัวเรือน 1 – 2 คน ร้อยละ 60.5 รองลงมามีสมาชิกที่มีรายได้ในครัวเรือน 3 – 4 คน ร้อยละ 31.5 และน้อยที่สุด มีสมาชิกที่มีรายได้ในครัวเรือนมากกว่า 4 คน ร้อยละ 8.0 (ตารางที่ 4.2) แสดงให้เห็นว่า จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ยมีน้อยกว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ถึง 3.74 คน เมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีมากกว่าแรงงานในครัวเรือนมากก็อาจส่งผลให้เกิด ภาวะความรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้น และอาจส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สินได้

ตารางที่ 4.2 โครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
- 1 – 4	42	21.0
- 5 -8	128	64.0
- มากกว่า 8 เฉลี่ย	30	15.0
	6.30	
จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ (คน)		
- 1 – 2	121	60.5
- 3 -4	63	31.5
- มากกว่า 4 เฉลี่ย	16	8.0
	2.56	

7) สภาพที่อยู่อาศัย

เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเดี่ยวร้อยละ 95.5 รองลงมาที่อยู่อาศัยเป็นทาวน์เฮ้าส์/บ้านแฝดร้อยละ 2.5 และน้อยที่สุด ที่อยู่อาศัยเป็นห้องแถว/ตึกแถวร้อยละ 2.0 (ตารางที่ 4.3) ซึ่งก็ไม่แปลกเพราะคนชนบทส่วนมากจะนิยมการมีบ้านที่แยกเป็นเอกเทศ และมักจะกระจายตามสถานที่ทำกินทางการเกษตรของตนเองด้วย

8) ลักษณะการอยู่อาศัย

เกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง/คู่สมรสร้อยละ 70.0 รองลงมาอาศัยอยู่กับบิดามารดา/ญาติร้อยละ 25.0 อาศัยอยู่ในบ้านเช่าร้อยละ 4.5 และน้อยที่สุด อาศัยอยู่กับผู้อื่นร้อยละ 0.5 (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ลักษณะการอยู่อาศัยของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
สภาพที่อยู่อาศัย		
- บ้านเดี่ยว	191	95.5
- ทาวน์เฮ้าส์/บ้านแฝด	5	2.5
- ห้องแถว/ตึกแถว	4	2.0
ลักษณะการอยู่อาศัย		
- อาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง/คู่สมรส	140	70.0
- อาศัยอยู่กับบิดามารดา/ญาติ	50	25.0
- เช่า	9	4.5
- อาศัยอยู่กับผู้อื่น	1	0.5

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วยข้อมูลอาชีพหลักของเกษตรกร อาชีพเสริมของเกษตรกร รวมถึงขนาดการถือครองและการใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

1) อาชีพหลักของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นชาวสวนยางพาราร้อยละ 93.0 รองลงมาเป็นชาวสวนผลไม้ร้อยละ 5.0 ทำนาร้อยละ 1.5 และน้อยที่สุด ทำสวนปาล์มร้อยละ 0.5 (ตารางที่ 4.4)

2) อาชีพเสริมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเสริมร้อยละ 74.5 และไม่มีอาชีพเสริมร้อยละ 25.5 โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเสริม ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 35.6 รองลงมาประกอบอาชีพทำนาร้อยละ 34.2 รับจ้างทั่วไปร้อยละ 28.2 ค้าขายร้อยละ 21.5 รับจ้างด้านการเกษตรร้อยละ 14.8 เลี้ยงสัตว์ร้อยละ 14.1 ทำสวนยางร้อยละ 8.1 เป็นข้าราชการ/พนักงานบริษัทเอกชนร้อยละ 6.7 และประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ทำไร่ เลี้ยงปลา ให้เช่าบ้าน ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น ร้อยละ 7.4 (ตารางที่ 4.4) แสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลักแล้ว เกษตรกรยังประกอบอาชีพอื่นๆ เป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวอีกด้วย

ตารางที่ 4.4 อาชีพของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
อาชีพหลักของเกษตรกร		
- ทำสวนยาง	186	93.0
- ทำสวนผลไม้	10	5.0
- ทำนา	3	1.5
- ทำสวนปาล์ม	1	0.5
สถานะการมีอาชีพเสริม		
- มี	149	74.5
- ไม่มี	51	25.5
อาชีพเสริมของเกษตรกร*	(n = 149)	
- ทำสวนยาง	12	8.1
- ทำสวนผลไม้	53	35.6
- ทำนา	51	34.2
- เลี้ยงสัตว์	21	14.1
- รับจ้างทั่วไป	42	28.2
- รับจ้างด้านการเกษตร	22	14.8
- ค้าขาย	32	21.5
- ข้าราชการ/พนักงานบริษัทเอกชน	1	6.7
- อื่นๆ	11	7.4

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

3) ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรมีพื้นที่การถือครองเฉลี่ย 14.37 ไร่/ครัวเรือน โดยครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดินจำนวน 1 – 10 ไร่/ครัวเรือน ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 47.5 รองลงมา มีที่ดินจำนวน 11- 20 ไร่/ครัวเรือน ร้อยละ 30.5 มีที่ดินจำนวน 21 -30 ไร่/ครัวเรือน ร้อยละ 15.0 และน้อยที่สุด มีที่ดินมากกว่า 30 ไร่/ครัวเรือน ร้อยละ 7.0 (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
ขนาดการถือครองที่ดินทั้งหมด (ไร่/ครัวเรือน)		
- 1 – 10	95	47.5
- 11 – 20	61	30.5
- 21 – 30	30	15.0
- มากกว่า 30	14	7.0
เฉลี่ย	14.37	

4) การใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 9.26 ไร่/ครัวเรือน หรือร้อยละ 64.4 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด รองลงมา เป็นพื้นที่ว่างเปล่าร้อยละ 9.1 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด เป็นพื้นที่นาร้อยละ 8.9 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด เป็นพื้นที่สวนผลไม้ร้อยละ 8.7 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด เป็นพื้นที่ปลูกบ้านร้อยละ 8.3 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด และเป็นพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่เพาะปลูกพืชอื่น เป็นต้น ร้อยละ 0.6 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด แสดงให้เห็นว่ายางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของพื้นที่ศึกษา (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การใช้ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ที่ดิน (ไร่/ครัวเรือน)	14.37	100
- พื้นที่สวนยาง	9.26	64.4
- พื้นที่สวนผลไม้	1.25	8.7
- พื้นที่นา	1.29	8.9
- ที่ตั้งบ้านเรือน	1.19	8.3
- ที่ว่างเปล่า	1.30	9.1
- พื้นที่อื่นๆ	0.08	0.6

4.3 โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

การศึกษารายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร รายได้สุทธิจากอาชีพนอกภาคการเกษตร การออมเงินและรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

1) รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยรวมทั้งหมด 206,183 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยเป็นรายได้จากอาชีพการเกษตร 176,283 บาท/ครัวเรือน หรือร้อยละ 85.5 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำสวนยางพาราร้อยละ 79.6 รองลงมาเป็นรายได้จากการทำสวนผลไม้ ร้อยละ 3.0 รายได้จากการทำนาร้อยละ 1.2 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 0.3 และรายได้จากแหล่งอื่นๆ เช่น การทำไร่ ร้อยละ 1.4 (ตารางที่ 4.7)

2) รายได้สุทธิจากอาชีพนอกภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

ในส่วนของรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร 29,900 บาท/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.5 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยเป็นรายได้จากการค้าขายในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 4.4 ของรายได้รวมทั้งหมด รองลงมาเป็นรายได้จากอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 3.9 รายได้จากอาชีพรับจ้างด้านการเกษตรร้อยละ 2.3 รายได้จากอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนร้อยละ 1.7 และรายได้จากแหล่งอื่นๆ เช่น ให้เช่าบ้าน ตัดเย็บเสื้อผ้า ร้อยละ 2.2 (ตารางที่ 4.7)

กล่าวโดยสรุป ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้จากอาชีพการเกษตรมากกว่ารายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก ประกอบกับในขณะที่สำรวจข้อมูลราคาขายพาราทรงตัวอยู่ในระดับสูง ส่งผลให้สัดส่วนรายได้จากอาชีพการเกษตรมากกว่ารายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร

ตารางที่ 4.7 โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ทำสวนยางพารา	164,076	79.6
- ทำสวนผลไม้	6,152	3.0
- ทำนา	2,375	1.2
- เลี้ยงสัตว์	800	0.3
- อื่นๆ	2,880	1.4
รวม	176,283	85.5

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- พนักงานบริษัทเอกชน	3,516	1.7
- ค้าขาย	9,000	4.4
- รับจ้างทั่วไป	8,100	3.9
- รับจ้างด้านการเกษตร	4,664	2.3
- อื่นๆ	4,620	2.2
รวม	29,900	14.5
รวมทั้งหมด	206,183	100

3) การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินออมร้อยละ 87.0 และไม่มีเงินออมน้อยลง 13.0 (ตารางที่ 4.8) แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรมีพฤติกรรมการออมเงินมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากการสูงขึ้นของราคายางพารา ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีการออมเงินเพื่อใช้ในอนาคตกมากขึ้น

4) รูปแบบการออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด ส่วนใหญ่เลือกเก็บเงินไว้กับตัวเองร้อยละ 73.6 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด รองลงมา นำเงินไปเล่นแชร์ร้อยละ 31.0 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด เลือกฝากเงินกับธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ร้อยละ 25.3 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด นำเงินไปซื้อทองรูปพรรณร้อยละ 24.7 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด เลือกฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ (ธนาคารออมสิน ธกส.) ร้อยละ 20.1 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด เลือกฝากเงินกับสหกรณ์/องค์กรการเงินชุมชนร้อยละ 12.6 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด และมีการออมเงินในรูปแบบอื่นๆ เช่น นำเงินไปซื้อที่ดิน เก็บเงินไว้ที่ญาติ เป็นต้น ร้อยละ 2.9 ของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีเงินออมทั้งหมด (ตารางที่ 4.8) แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกเก็บเงินไว้กับตัวเอง อาจเนื่องจากการเก็บเงินไว้กับตัวเองทำให้มีสภาพคล่องสูง หากจำเป็นต้องใช้เงินเมื่อใด ก็สามารถนำเงินออกมาใช้ได้ทันที และจะสังเกตได้ว่าถึงแม้ว่าธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่ปลอดภัยและเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่มุสลิมก็ตาม แต่ยังมีประชาชนไปฝากเงินที่ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยน้อย ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความไม่สะดวกบางประการในการใช้บริการ เช่น ความล่าช้าของการให้บริการ ประกอบกับธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีสาขาไม่มาก เป็นต้น นอกจากนี้ประชาชน

บางส่วนยังมีความลังเลใจว่า ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย เป็นธนาคารที่ปลอดภัยจริงๆหรือไม่

ตารางที่ 4.8 การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
การออมเงิน		
- มีเงินออม	174	87.0
- ไม่มีเงินออม	26	13.0
รูปแบบการออมเงิน*	(n = 174)	
- ฝากธนาคารพาณิชย์ (ธนาคารออมสิน ธกส.)	35	20.1
- ฝากธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย	44	25.3
- ฝากสหกรณ์/องค์กรการเงินชุมชน	22	12.6
- เก็บไว้กับตัวเอง	128	73.6
- การซื้อทองคำรูปพรรณ	43	24.7
- การเล่นแชร์	54	31.0
- อื่นๆ	5	2.9

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

5) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมทั้งหมด 131,391 บาท /ครัวเรือน/ปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ จำนวน 74,564 บาทหรือร้อยละ 57.0 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยเป็นค่าอาหารในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 45.9 รองลงมาค่าของใช้ประจำวัน (สบู่/ยาสีฟัน ฯลฯ) ร้อยละ 4.2 ค่าน้ำ /ค่าไฟร้อยละ 3.2 ค่าเสื้อผ้าสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 1.7 ค่ารักษาพยาบาลร้อยละ 1.0 ค่าเช่าบ้านร้อยละ 0.8 และน้อยที่สุด ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานร้อยละ 0.2 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พบว่า ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารและเครื่องคั้น

ครัวเรือนเกษตรกรยังมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จำนวน 35,064 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.7 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยเป็นค่าผ่อนรถยนต์ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 13.6 รองลงมาค่าผ่อนรถจักรยานยนต์ร้อยละ 5.5 ค่าโทรศัพท์ร้อยละ 2.8 ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้าร้อยละ 1.1 ค่าบุหรี่ย่อย

ละ 0.7 และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าใช้จ่ายในการซื้อเฟอร์นิเจอร์/อุปกรณ์ตกแต่งบ้าน ร้อยละ 3.0

ครัวเรือนเกษตรกรรมมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา จำนวน 12,323 บาทหรือร้อยละ 9.5 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยเป็นค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และอุปกรณ์ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 7.7 รองลงมาค่าเครื่องแบบนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 1.7 และน้อยที่สุด ค่าจ้างครูสอนพิเศษ ร้อยละ 0.1

ครัวเรือนเกษตรกรรมมีค่าใช้จ่ายด้านสังคม จำนวน 5,176 บาทหรือร้อยละ 3.9 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยเป็นเงินบริจาค (เสาะดาเกาะฮ์) ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 1.2 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในงานแต่งงานและชะกาทเท่ากัน ร้อยละ 1.0 และน้อยที่สุด ค่าใช้จ่ายในงานบุญ ร้อยละ 0.7

นอกจากนี้ครัวเรือนเกษตรกรรมยังมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ จำนวน 3,868 บาทหรือร้อยละ 2.9 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยเป็นค่าซ่อมแซมบ้าน/สิ่งของเครื่องใช้ในสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 1.5 รองลงมาค่าบริการใช้อินเตอร์เน็ต ร้อยละ 0.7 ค่าเดินทางท่องเที่ยว ร้อยละ 0.6 และน้อยที่สุด ค่าภาษี ร้อยละ 0.1 (ตารางที่ 4.9)

แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าครัวเรือนเกษตรกรรมจะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่าค่าใช้จ่าย แต่ครัวเรือนเกษตรกรรมก็มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่มีสูงถึงร้อยละ 26.7 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการผ่อนชำระหนี้ทั้งในส่วนของการผ่อนรถยนต์ ผ่อนรถจักรยานยนต์ และผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า ในขณะที่เดียวกัน ครัวเรือนเกษตรกรรมยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาในสัดส่วนที่มาก เนื่องจากปัจจุบันครัวเรือนมุสลิมให้ความสำคัญกับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้น ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษา มากขึ้นนั่นเอง แต่ครัวเรือนเกษตรกรรมมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในสัดส่วนที่น้อย เนื่องจากต้องประหยัดคอคอเงินไว้เพื่อใช้จ่ายในค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น ประกอบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีหลายคนด้วย

ตารางที่ 4.9 โครงสร้างรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรรม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ค่าอาหาร	60,396	45.9
- ค่าเสื้อผ้าสมาชิกในครัวเรือน	2,317	1.7

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
- ค่ารักษาพยาบาล	1,391	1.0
- ค่าเช่าบ้าน	1,092	0.8
- ค่าน้ำ/ค่าไฟ	4,140	3.2
- ค่าของใช้ประจำวัน (สบู่/ยาสีฟัน ฯลฯ)	5,424	4.2
- อื่นๆ	204	0.2
รวม	74,964	57.0
ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ค่าผ่อนรถยนต์	17,832	13.6
- ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์	7,248	5.5
- ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า	1,488	1.1
- ค่าโทรศัพท์	3,636	2.8
- ค่าบุหรี	876	0.7
- อื่นๆ	3,984	3.0
รวม	35,064	26.7
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และอุปกรณ์	10,171	7.7
- ค่าเครื่องแบบนักเรียน/นักศึกษา	2,124	1.7
- ค่าจ้างครูสอนพิเศษ	28	0.1
รวม	12,323	9.5
ค่าใช้จ่ายด้านสังคม (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- งานบุญ	887	0.7
- งานแต่งงาน	1,331	1.0
- เงินบริจาค (เสาะดาเกาะฮ์)	1,632	1.2
- ชะกาด	1,322	1.0
รวม	5,172	3.9

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
- ค่าซ่อมแซมบ้าน/สิ่งของเครื่องใช้	2,025	1.5
- ค่าภาษี	167	0.1
- ค่าเดินทางท่องเที่ยว	824	0.6
- ค่าบริการใช้อินเตอร์เน็ต	852	0.7
รวม	3,868	2.9
รวมทั้งหมด	131,391	100

4.4 โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

การศึกษาถึงโครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับรายการทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.10)

ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 98.0 มีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า ร้อยละ 97.5 มีรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 97.0 มีโทรศัพท์มือถือและพัดลมเท่ากัน ร้อยละ 93.0 มีโทรทัศน์ ร้อยละ 90.5 มีตู้เย็น ร้อยละ 71.5 มีรถจักรยาน ร้อยละ 69.0 มีกระติกน้ำร้อนไฟฟ้า ร้อยละ 67.5 มีวิทยุ/เครื่องเสียง ร้อยละ 55.5 มีเครื่องซักผ้า ร้อยละ 50.5 มีเครื่องจักรกลการเกษตร ร้อยละ 37.5 มีคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 35.5 มีรถยนต์ ร้อยละ 33.5 มีกล้องถ่ายรูป ร้อยละ 9.5 มีกล้องถ่ายวิดีโอและร้อยละ 3.0 มีเครื่องปรับอากาศ

แสดงให้เห็นว่าครัวเรือน เกษตรกรมีทรัพย์สินเกือบทุกรายการทรัพย์สิน โดยครัวเรือนเกษตรกรมีทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินจำเป็นเกือบทุกครัวเรือน ได้แก่ รถจักรยานยนต์ ซึ่งเกษตรกรใช้เป็นพาหนะในการเดินทางไปประกอบอาชีพการเกษตรของตน เนื่องจากบ้านพักกับพื้นที่การเกษตรอยู่ไม่ไกลกันมาก และเครื่องจักรกลการเกษตรซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร

สำหรับทรัพย์สินฟุ่มเฟือยนั้น ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีทรัพย์สินเป็นโทรศัพท์มือถือ เนื่องจากโทรศัพท์มือถือ กลายเป็นของคู่กายของคนทุกคนในปัจจุบัน และหม้อหุงข้าวไฟฟ้ากับพัดลมก็เป็นของใช้คู่บ้านของทุกครัวเรือนเช่นเดียวกัน และสำหรับทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงครัวเรือนเกษตรกรมีทรัพย์สินเป็นรถยนต์ในสัดส่วนที่สูง เป็นผลมาจากราคาผลผลิตยางพาราที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรสามารถครอบครองทรัพย์สินที่มีราคาสูงได้

ตารางที่ 4.10 รายการทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการทรัพย์สิน*	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
- หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	196	98.0
- รถจักรยานยนต์	195	97.5
- โทรศัพท์มือถือ	194	97.0
- พัดลม	194	97.0
- โทรทัศน์	186	93.0
- ตู้เย็น	181	90.5
- รถจักรยาน	143	71.5
- กระจกน้ำร้อนไฟฟ้า	138	69.0
- วิทยุ/เครื่องเสียง	135	67.5
- เครื่องซักผ้า	111	55.5
- เครื่องจักรกลการเกษตร	101	50.5
- คอมพิวเตอร์	75	37.5
- รถยนต์	71	35.5
- กล้องถ่ายรูป	67	33.5
- กล้องถ่ายวิดีโอ	19	9.5
- เครื่องปรับอากาศ	6	3.0

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5 ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

การศึกษาถึงภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับความสมดุลของรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร และภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ความสมดุลของรายได้และรายจ่าย

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.5 มีรายได้พอๆ กับค่าใช้จ่าย รองลงมา ร้อยละ 28.0 มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย และที่เหลือร้อยละ 13.5 มีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย (ตารางที่ 4.11) ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ พิมพิดา โยธาสมุทร (2552) ได้เขียนบทวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวโน้มภาวะหนี้สินครัวเรือนไทย พบว่า ประชาชนร้อยละ 66.8 มีปัญหาหารายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย

2) วิธีแก้ปัญหากรณีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่แก้ปัญหากรณีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายด้วยการกู้ยืม ร้อยละ 87.5 ซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อร้อยละ 53.6 เอาของมีค่าไปจำหน่ายร้อยละ 51.8 และเอาที่ดิน/บ้านไปจำหน่ายร้อยละ 25.0 (ตารางที่ 4.11) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิมพิดา โยธาสมุทร (2552) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่แก้ปัญหากรณีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายด้วยการหันไปกู้ยืมมากขึ้นเพื่อมาใช้หนี้

แสดงให้เห็นว่า การพึ่งพาการกู้เงินยังเป็นทางออกที่จำเป็นสำหรับครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ในขณะที่การนำของมีค่าไปจำหน่ายหรือเอาที่ดิน/บ้านไปจำหน่าย ก็เป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ครัวเรือนเกษตรกรนำไปใช้ในสัดส่วนไม่น้อย

ตารางที่ 4.11 ความสมดุลของรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
ความสมดุลของรายได้และรายจ่าย		
- รายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย	27	13.5
- รายได้พอๆ กับค่าใช้จ่าย	117	58.5
- รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย	56	28.0
วิธีแก้ปัญหากรณีรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย*	(n = 56)	
- กู้ยืม	49	87.5
- เอาของมีค่าไปจำหน่าย	29	51.8
- เอาที่ดิน/บ้านไปจำหน่าย	14	25.0
- ซื้อสินค้าเงินเชื่อ	30	53.6

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

3) ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาถึงภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรประกอบด้วย สถานะการมีหนี้สิน จำนวนหนี้สิน แหล่งกู้ยืมเงินในระบบและนอกระบบ วัตถุประสงค์ในการกู้เงินในระบบและนอกระบบ ความสามารถในการชำระหนี้ในระบบและนอกระบบ และหลักประกันเงินกู้ในระบบและนอกระบบ ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
สถานะการมีหนี้สิน		
- มีหนี้สิน	140	70.0
- ไม่มีหนี้สิน	60	30.0
จำนวนหนี้สิน (บาท)	(n = 140)	
- ≤ 30,000	88	62.9
- 30,001 – 60,000	32	22.9
- 60,001 – 90,000	14	10.0
- > 90,000	6	4.2
เฉลี่ย	32,536	
แหล่งเงินกู้*	(n = 140)	
- หนี้ในระบบ	68	48.6
- หนี้นอกระบบ	116	82.9
แหล่งกู้ยืมเงินในระบบ*	(n = 68)	
- ธนาคารพาณิชย์	11	16.2
- ธ.ก.ส.	42	61.8
- ธนาคารออมสิน	3	4.4
- ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย	31	45.6
- สหกรณ์การเกษตร	5	7.4
- กลุ่มออมทรัพย์	15	22.1
- กองทุนหมู่บ้าน	9	13.2
แหล่งกู้ยืมเงินนอกระบบ*	(n = 116)	
- ญาติพี่น้อง	102	87.9
- เพื่อนบ้าน	69	59.5
- นายทุนเงินกู้	9	7.8
วัตถุประสงค์ในการกู้เงินในระบบ*	(n = 68)	
- เพื่อทำการเกษตร	49	72.1
- เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร	12	17.6

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (n = 200)	ร้อยละ
- เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค	6	8.8
- เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น	27	39.7
- เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน	32	47.1
- เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	9	13.2
วัตถุประสงค์ในการกู้เงินนอกระบบ*	(n = 116)	
- เพื่อทำการเกษตร	28	24.1
- เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร	22	19.0
- เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค	64	55.2
- เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น	67	57.8
- เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน	68	58.6
- เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	13	11.2
- อื่นๆ	10	8.6
ความสามารถในการชำระหนี้ในระบบ	(n = 68)	
- สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง	44	64.7
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง	22	32.4
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้ง	2	2.9
ความสามารถในการชำระหนี้นอกระบบ	(n = 116)	
- สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง	54	46.6
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง	58	50.0
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้ง	4	3.4
หลักประกันเงินกู้ในระบบ	(n = 68)	
- มีหลักประกันเงินกู้	60	88.2
- ไม่มีหลักประกันเงินกู้	8	11.8
หลักประกันเงินกู้นอกระบบ	(n = 116)	
- มีหลักประกันเงินกู้	16	13.8
- ไม่มีหลักประกันเงินกู้	100	86.2

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

3.1) สถานะการมีหนี้สินและจำนวนหนี้สิน

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินร้อยละ 70.0 และไม่มีหนี้สินร้อยละ 30.0 โดยครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาท ร้อยละ 62.9 รองลงมามีหนี้สินตั้งแต่ 30,001 – 60,000 บาท ร้อยละ 22.9 มีหนี้สินตั้งแต่ 60,001 – 90,000 บาท ร้อยละ 10.0 และมีหนี้สินมากกว่า 90,000 บาท ร้อยละ 4.3 โดยครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 32,536 บาท ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศ มีหนี้สินร้อยละ 60.9 โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 134,699 บาทต่อครัวเรือน ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างของสำนักงานสถิติแห่งชาติมีอาชีพอื่นๆ รวมอยู่ด้วย

3.1) แหล่งเงินกู้

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบร้อยละ 82.9 ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินทั้งหมด และเป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบร้อยละ 48.6 ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้สินทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า แหล่งเงินกู้ในระบบเป็นทางเลือกหลักในการกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ที่ไม่มีดอกเบี้ย เนื่องจากดอกเบี้ยเป็นสิ่งต้องห้ามของศาสนาอิสลาม (บรรจง บินกาซัน, 2543) นอกจากนี้แหล่งเงินกู้ในระบบยังเป็นแหล่งเงินกู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันอีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ วิยะดา จิตวิริยาวัฒน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบ

จากการศึกษาถึงแหล่งเงินกู้ในระบบ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ช.ก.ส.) ร้อยละ 61.8 รองลงมากู้เงินจากธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยร้อยละ 45.6 กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ 22.1 กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ร้อยละ 16.2 กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 13.2 กู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 7.4 และกู้เงินจากธนาคารออมสินร้อยละ 4.4 แสดงให้เห็นว่า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันการเงินที่ยังคงเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของครัวเรือนเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ที่เป็นสถาบันการเงินทางเลือกใหม่ของเกษตรกรมุสลิม ที่ปลอดดอกเบี้ยและสอดคล้องกับหลักการของอิสลาม

ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากญาติพี่น้อง ร้อยละ 87.9 รองลงมากู้เงินจากเพื่อนบ้านร้อยละ 59.5 และกู้เงินจากนายทุนเงินกู้ร้อยละ 7.8 แสดงให้เห็นว่า การกู้เงินจากญาติพี่น้องสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า และดีกว่าการกู้ยืมจากเพื่อนบ้านหรือนายทุนเงินกู้ เพราะหากไม่มีเงินมาชำระหนี้ก็สามารถผ่อนผันกันได้ แสดงให้เห็นถึง

สังคมชนบทที่มักจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิยะดา จิตวิริยาวัฒน์ (2551) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่กู้ยืมเงินนอกระบบจากญาติพี่น้อง เช่นเดียวกัน

3.2) วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน

สำหรับวัตถุประสงค์ของการกู้เงินของครัวเรือนเกษตรกรในส่วนของเงินกู้ในระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อทำการเกษตรร้อยละ 72.1 รองลงมากู้เงินไปเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 47.1 เพื่อชำระหนี้สินที่อื่นร้อยละ 39.7 เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรร้อยละ 17.6 เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยร้อยละ 13.2 และกู้เงินไปเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคร้อยละ 8.8 ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2552) พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีหนี้สินในระบบ ก่อหนี้เพื่อใช้ในการซื้อบ้านและที่ดินใช้ในการอุปโภคบริโภค และใช้ทำธุรกิจและทำการเกษตร ตามลำดับ

ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 58.6 รองลงมากู้เงินไปเพื่อชำระหนี้สินที่อื่นร้อยละ 57.8 เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคร้อยละ 55.2 เพื่อทำการเกษตรร้อยละ 24.1 เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรร้อยละ 19.0 เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยร้อยละ 11.2 และกู้เงินไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ซื้อที่ดิน ปลูกบ้านเช่า ต่อเติมบ้าน เป็นต้น ร้อยละ 8.6

แสดงให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของการกู้เงินในระบบ ส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อทำการเกษตรเป็นสำคัญ แต่วัตถุประสงค์ของการกู้เงินนอกระบบ ส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน เพื่อชำระหนี้สินที่อื่นและเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

3.3) ความสามารถในการชำระหนี้

ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้งร้อยละ 64.7 ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้งร้อยละ 32.4 และไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้งเพียงแค่อ้อยละ 2.9 เท่านั้น ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้งร้อยละ 50.0 สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้งร้อยละ 46.6 และไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้งร้อยละ 3.4

3.4) หลักประกันเงินกู้

หลักประกันเงินกู้ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีหลักประกันเงินกู้ร้อยละ 88.2 และไม่มีหลักประกันเงินกู้ร้อยละ 11.8 ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีหลักประกันเงินกู้ร้อยละ 86.2 และมีหลักประกัน

เงินกู้ร้อยละ 13.8 แสดงให้เห็นว่า แหล่งเงินกู้นอกระบบ คราวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีหลักประกันเงินกู้ เนื่องจากแหล่งเงินเป็นเพียงญาติพี่น้อง จึงไม่จำเป็นต้องใช้หลักประกัน แต่ใช้ความไว้นือเชื่อใจกันมากกว่า

4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สินและปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สินและปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

4.6.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สิน

การศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.13)

1) ปัจจัยทางด้านสังคม

1.1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย เนื่องจากหากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก จะส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง เมื่อรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายจึงจำเป็นต้องก่อหนี้

1.2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ ระดับการศึกษา กล่าวคือ เกษตรกรที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือไม่จบประถมศึกษา มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า เนื่องจาก เกษตรกรที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าย่อมมีความรู้ น้อย ส่งผลให้มีความสามารถในการหารายได้ได้น้อยกว่า นำมาซึ่งรายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงเลือกแก้ปัญหาโดยการกู้ยืมเงิน โดยไม่คิดหาหนทางอื่น

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ สภาพที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย ไม่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรแต่อย่างใด

2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

2.1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร กล่าวคือ

ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรน้อย มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรมาก เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ น้อยไม่พอกับค่าใช้จ่ายจะมีโอกาสในการก่อหนี้มากกว่า

ตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

ปัจจัย	ค่าสถิติ χ^2	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ปัจจัยทางสังคม		
- เพศ	0.024	NS
- อายุ	4.371	NS
- สถานภาพการสมรส	5.239	NS
- ระดับการศึกษา	12.391	*
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	12.398	**
- จำนวนสมาชิกที่มีรายได้	0.365	NS
- สภาพที่อยู่อาศัย	0.298	NS
- ลักษณะการอยู่อาศัย	5.968	NS
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
- อาชีพหลักของเกษตรกร	1.185	NS
- อาชีพเสริมของเกษตรกร	2.442	NS
- ขนาดการถือครองที่ดิน	10.695	*
- รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร	13.722	**
- รายได้สุทธิจากอาชีพนอกภาคเกษตร	1.076	NS
- การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร	1.650	NS
- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ	5.631	NS
- ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	6.332	NS
- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	0.668	NS
- ค่าใช้จ่ายด้านสังคม	2.959	NS
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	3.989	NS

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha=0.05$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha=0.01$

NS ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ ขนาดการถือครองที่ดิน กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อย มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อย จะมีโอกาสสร้างรายได้ได้น้อยกว่า ส่งผลต่อรายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายและต้องก่อหนี้ในที่สุด

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพเสริมของครัวเรือนเกษตรกร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านสังคม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรแต่อย่างใด

4.6.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับปริมาณหนี้สิน

การศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.14)

1) ปัจจัยทางด้านสังคม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีสัดส่วนปริมาณหนี้สินมากกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก จะส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง จึงมีโอกาสนในการก่อหนี้ได้ในปริมาณที่มากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ สภาพที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย ไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของเกษตรกรแต่อย่างใด

2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ มีเพียงปัจจัยเดียวคือ ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมาก มีสัดส่วนปริมาณหนี้สินมากกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย สูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยน้อย เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมาก โดยเฉพาะทรัพย์สินรถยนต์ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินผ่อน อันเป็นที่มาของการก่อหนี้ในปริมาณมากนั่นเอง

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพเสริมของครัวเรือนเกษตรกร ขนาดการถือครองที่ดิน รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านสังคม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรแต่อย่างใด

ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

ปัจจัย	ค่าสถิติ χ^2	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ปัจจัยทางสังคม		
- เพศ	2.818	NS
- อายุ	4.683	NS
- สถานภาพการสมรส	6.583	NS
- ระดับการศึกษา	17.999	NS
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	15.828	*
- จำนวนสมาชิกที่มีรายได้	9.911	NS
- สภาพที่อยู่อาศัย	3.311	NS
- ลักษณะการอยู่อาศัย	10.478	NS
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
- อาชีพหลักของเกษตรกร	3.595	NS
- อาชีพเสริมของเกษตรกร	2.761	NS
- ขนาดการถือครองที่ดิน	9.386	NS
- รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร	15.894	NS
- รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร	4.185	NS
- การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร	2.260	NS
- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ	13.502	NS
- ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	32.243	**
- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	5.879	NS
- ค่าใช้จ่ายด้านสังคม	6.868	NS
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	3.311	NS

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$

NS ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อจำกัด ในการศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี รวมถึงเสนอแนวทางในการศึกษาครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร (2) โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร (3) ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และ (4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่มีผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นเก็บรวบรวมไว้แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งรวบรวมจากเกษตรกรจำนวน 200 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview) ด้วยแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (Structured Questionnaire) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติไคสแควร์ (Chi-Square Statistics: χ^2) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

เกษตรกรที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31 – 45 ปี มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยรวม 6.30 คนต่อครัวเรือน และมีสมาชิกที่มีรายได้เฉลี่ย 2.56 คนต่อครัวเรือน ซึ่งอาจส่งผลให้ภาระความรับผิดชอบในครอบครัวของผู้มีรายได้มีมากขึ้น และอาจส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สินได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 93.0 ประกอบอาชีพหลักเป็นชาวสวนยางพารา และร้อยละ 74.5 มีอาชีพเสริม โดยเกษตรกรประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ได้แก่ สวนลองกอง สวนทุเรียน เป็นต้น เกษตรกรมีพื้นที่การถือครองเฉลี่ยรวม 14.37 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินดังกล่าวเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราจำนวน 9.26 ไร่ หรือร้อยละ 64.4 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด ที่เหลือเป็นพื้นที่ว่างเปล่าร้อยละ 9.1 พื้นที่นาร้อยละ 8.9 พื้นที่สวนผลไม้ร้อยละ 8.7 พื้นที่ปลูกบ้านเรือนร้อยละ 8.3 และเป็นพื้นที่อื่นๆ ร้อยละ 0.6

5.1.2 โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยรวมทั้งรวม 206,183 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้จากอาชีพการเกษตรจำนวน 176,283 บาท คิดเป็นร้อยละ 85.5 ของรายได้รวมทั้งรวม โดยส่วนใหญ่

เป็นรายได้จากสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร ในส่วนของรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร คริวเรือนเกษตรกรมีรายได้จำนวน 29,900 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.5 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยเป็นรายได้จากการค้าขาย คริวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินออม โดยเลือกเก็บเงินไว้กับตัวเองเพื่อต้องการสภาพคล่อง ซึ่งปัจจุบันคริวเรือนเกษตรกรมีพฤติกรรมออมเงินมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากการสูงขึ้นของราคายางพารา ส่งผลให้คริวเรือนเกษตรกรมีการออมเงินเพื่อใช้ในอนาคตกมากขึ้น

คริวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมทั้งหมด 131,391 บาท /คริวเรือน/ปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ จำนวน 74,564 บาทหรือร้อยละ 57.0 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจำนวน 35,064 บาทหรือร้อยละ 26.7 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาจำนวน 12,323 บาทหรือร้อยละ 9.5 ค่าใช้จ่ายด้านสังคม จำนวน 5,176 บาทหรือร้อยละ 3.9 และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ร้อยละ 2.9 ถึงแม้คริวเรือนเกษตรกรจะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปี แต่คริวเรือนเกษตรกรก็มีหนี้สินจำนวนมากเช่นกัน จะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่มีสูง

จากการศึกษารายการทรัพย์สินของคริวเรือนเกษตรกร พบว่าคริวเรือนเกษตรกรมีทรัพย์สินเกือบทุกรายการทรัพย์สิน โดยเกษตรกรมีทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินจำเป็นเกือบทุกคริวเรือน ได้แก่ รถจักรยานยนต์และเครื่องจักรกลการเกษตร ในส่วนของทรัพย์สินฟุ่มเฟือยนั้น คริวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีทรัพย์สินเป็นโทรศัพท์มือถือและหม้อหุงข้าวไฟฟ้า และสำหรับทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูง คริวเรือนเกษตรกรมีทรัพย์สินเป็นรถยนต์ ซึ่งเป็นผลมาจากราคาผลผลิตยางพาราที่สูงขึ้น

5.1.3 ภาวะหนี้สินของคริวเรือนเกษตรกร

คริวเรือนเกษตรกรมีรายได้พอๆ กับค่าใช้จ่าย โดยหากคริวเรือนเกษตรกรประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย คริวเรือนเกษตรกรมักจะแก้ปัญหาด้วยการกู้ยืม ซื้อมือถือเป็นเงินเชื่อและเอาของมีค่าไปจำนำหรือเอาที่ดิน/บ้าน ไปจำนอง

คริวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน โดยคริวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 32,536 บาท เป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบและนอกระบบ โดยแหล่งกู้ยืมเงินในระบบของคริวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่ร้อยละ 61.8 กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รองลงมาร้อยละ 45.6 กู้เงินจากธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยและร้อยละ 22.1 กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการกู้เงินเป็นการกู้ไปเพื่อทำการเกษตร และเพื่อการศึกษาของสมาชิกในคริวเรือนเป็นหลัก โดยคริวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้งและมีหลักประกันเงินกู้ดังกล่าว ในส่วนของแหล่งเงินกู้ยืมเงินนอกระบบ คริวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 87.9 กู้เงินจากญาติพี่น้อง รองลงมาร้อยละ 59.5 กู้เงินจากเพื่อนบ้าน และร้อยละ 7.8 กู้เงินจากนายทุนเงินกู้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการกู้เงินเป็นการกู้ไปเพื่อการศึกษา

ของสมาชิกในครัวเรือนและเพื่อชำระหนี้สินที่อื่น โดยครัวเรือนเกษตรกรครึ่งหนึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้งและไม่มีหลักประกันเงินกู้ยืม

5.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สินและปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

จากการวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับสถานะการมีหนี้สิน

1.1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย เนื่องจากหากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก จะส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง เมื่อรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายจึงจำเป็นต้องก่อหนี้

1.2) ระดับการศึกษามีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ เกษตรกรที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือไม่จบประถมศึกษา มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า เนื่องจากเกษตรกรที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าย่อมมีความรู้ที่น้อย ส่งผลให้มีความสามารถในการหารายได้ได้น้อยกว่า นำมาซึ่งรายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงเลือกแก้ปัญหาโดยการกู้ยืมเงินโดยไม่คิดหาหนทางอื่น

1.3) รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรมีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรน้อย มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรมาก เนื่องจากเกษตรกรที่มีรายได้น้อยไม่พอกับค่าใช้จ่ายจะมีโอกาสในการก่อหนี้มากกว่า

1.4) ขนาดการถือครองที่ดินมีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อย มีสัดส่วนการมีหนี้สินมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อย จะมีโอกาสสร้างรายได้ได้น้อยกว่า ส่งผลต่อรายได้ที่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายและต้องก่อหนี้ในที่สุด

ส่วนปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ สภาพที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย และปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพเสริมของครัวเรือนเกษตรกร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับ

การศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านสังคม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลต่อสถานะการมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรแต่อย่างใด

2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับปริมาณหนี้สิน

2.1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีสัดส่วนปริมาณหนี้สินมากกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก จะมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง จึงมีโอกาสในการก่อหนี้ได้ในปริมาณที่มากกว่า

2.2) ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมาก มีสัดส่วนปริมาณหนี้สินมากกว่าหรือเท่ากับค่าเฉลี่ย สูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมาก โดยเฉพาะทรัพย์สินรถยนต์ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินผ่อน อันเป็นที่มาของการก่อหนี้ในปริมาณมากนั่นเอง

ส่วนปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ สภาพที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย และปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพเสริมของครัวเรือนเกษตรกร ขนาดการถือครองที่ดิน รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร การออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านสังคม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรแต่อย่างใด

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อครัวเรือนเกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ในการส่งเสริมการวางแผนรายได้ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน อีกทั้งกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) จากการศึกษา พบว่า ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณหนี้สินของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรควรมีการวางแผนด้านรายได้ ค่าใช้จ่ายและการก่อหนี้ของครัวเรือน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค โดยการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยตามกระแสนิยม และยึดหลักคำสอนของศาสนาที่ว่ามุสลิมต้องไม่เป็นผู้ที่ตระหนี่ถี่เหนียวและฟุ่มเฟือยจนเกินไป (บรรจง บินกาซัน, 2543)

2) เกษตรกรควรมีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน และนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของตน และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้เกษตรกรควรหารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ นอกเหนือจากการทำสวนยางพาราอีกด้วย

3) ในด้านการออม ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีการออมเงินมากขึ้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเกษตรกรควรให้ความสำคัญกับการออมให้มากกว่าปัจจุบัน และควรมีการออมเงินอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่ราคายางพาราอยู่ในระดับสูง ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงควรเพิ่มการออมให้มากขึ้น เพื่อในอนาคตหากเกษตรกรต้องเผชิญกับภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ เกษตรกรจะสามารถนำเงินสำรองที่ออมไปใช้ได้

4) เกษตรกรควรมีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น ฝากไว้กับธนาคาร กลุ่มออมทรัพย์ หรือองค์กรการเงินในชุมชน ทั้งในรูปของเงินฝากและในรูปของการถือหุ้นเพิ่ม เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในระบบเศรษฐกิจหรือชุมชน

5) เกษตรกรควรใช้จุดแข็งด้านความเป็นสังคมชนบทที่มีมักจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มาเป็นแนวทางในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อรวบรวมผลผลิต เพื่อสร้างอำนาจต่อรองด้านราคา การรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิต หรือการรวมกลุ่มเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรเพื่อลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิต เป็นต้น

6) จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายด้านอาหารในสัดส่วนที่สูง ดังนั้นเกษตรกรควรบริหารรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนอย่างเคร่งครัด ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต โดยหันมาทำการผลิตแบบพึ่งตนเอง เน้นการผลิตที่มุ่งใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัวหรือการปลูกเองบริโภคเองในครอบครัว มีการสร้างอาหารในสวนของตนเอง โดยการปลูกแซมพืชอื่นซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถตัดทอนค่าใช้จ่ายบางอย่างลงได้

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

1) จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีพฤติกรรมการออมเงินมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่เลือกเก็บเงินไว้กับตัวเอง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชน เพื่อเป็นแหล่งระดมเงินทุนและแหล่งกู้ยืมเงินให้กับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรใช้เงินเชื่อจากกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินดังกล่าว นำไปเป็นทุนในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรต่อไป

2) จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินนอกระบบ ดังนั้นรัฐบาลควรจัดหาแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกร เพื่อลดปัญหาการก่อกวนนอกระบบของเกษตรกรเนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่อยู่ห่างไกลจากสถาบันการเงิน ดังนั้นการกู้ยืมเงินนอกระบบจึงเป็นเรื่องปกติสำหรับเกษตรกรในพื้นที่

3) หน่วยงานรัฐบาลควรมีความจริงจังในการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และมี ส่วนช่วยให้เกษตรกรมีคู่ทางแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ เช่น การส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้เกษตรกรมี รายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการใช้จ่ายอย่าง ประหยัด ส่งเสริมให้ออมเงิน และกระตุ้นให้เกษตรกรใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิต

4) องค์กรภาครัฐควรส่งเสริมให้เกษตรกรได้รับการศึกษามากขึ้น สนับสนุนและมี ส่วนช่วยให้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิถีคิด เปลี่ยนระบบการผลิตแบบเดิมมาเป็นระบบการผลิต แบบพอเพียงและสามารถพึ่งตนเองได้

5.3 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.1 ข้อจำกัด

เนื่องจากการศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตวม อำเภอ ยะรัง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เป็นสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในการศึกษา ดังนี้

1) การสอบถามข้อมูลของเกษตรกรเกี่ยวกับรายได้และรายจ่าย ในเรื่องดังกล่าวข้อ คำนวณที่เกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายมีความละเอียดมาก ในบางรายการเกษตรกรจำรายละเอียด รายได้หรือค่าใช้จ่ายได้ไม่หมด ผู้วิจัยจึงต้องใช้เวลาในการสอบถาม เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าว ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

2) การเดินทางเข้าสัมภาษณ์เกษตรกรแต่ละครั้งต้องกระทำในช่วงบ่ายเท่านั้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ซึ่งต้องออกไปกรีดยางในช่วงเช้า นอกจากนี้ยังต้องเสี่ยงกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่อาจเกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่อง ของเวลาในการเข้าสัมภาษณ์เกษตรกร

3) เนื่องจากประชาชนในตำบลเขาตวมใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร และเกษตรกรมีความเข้าใจในภาษาไทยน้อย ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องใช้ความพยายามในการแปล ข้อความในแบบสอบถามซึ่งเป็นภาษาวิชาการให้เป็นภาษาที่เกษตรกรเข้าใจได้ง่าย จึงทำให้ผู้วิจัย ใช้เวลานานในการสอบถามเกษตรกรแต่ละราย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรเท่านั้น จึงควร ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมถึงอาชีพอื่นๆ ด้วย เพื่อให้ทราบภาวะหนี้สินของครัวเรือน ในตำบลเขาตวมโดยภาพรวมทั้งตำบล และศึกษาถึงพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคของเกษตรกรใน ตำบลเขาตวม

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. 2552. สถานการณ์หนี้ครัวเรือนในระดับฐานราก. [ออนไลน์]. URL: <http://www.cad.go.th/main.php?filename=index> [สืบค้นวันที่ 4 กรกฎาคม 2553]
- เกษดา สุทธิรัตน์. 2550. การวิเคราะห์สถานะหนี้สินและการกระจายหนี้สินของครัวเรือนเกษตรในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- จารุณี จรรยาลักษณ์. 2549. ภาวะหนี้สินข้าราชการจังหวัดอุทัยธานี: ศึกษาเฉพาะข้าราชการพลเรือนจังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดารกา พลัง. 2543. การวิเคราะห์หนี้สินเฉลี่ยรายเดือนต่อครัวเรือนชนบทในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดำรงค์ ขลิบเงิน. 2549. การแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิภา เข้มมี. 2546. แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรู ตำบลนครเจดีย์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บรรจง บินกาชัน. 2543. เศรษฐกิจการเงินอิสลาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.
- ปฐม ทันใจ. 2544. ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร: กรณีลูกหนี้ค้างชำระของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประวิทย์ แก้วตาทิพย์. 2549. ภาวะหนี้สินของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาแม่สาย จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ รัตนกิจ. 2548. ปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย: กรณีศึกษาหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียว.
- พิมพ์ดา โยธาสมุทร. 2552. แนวโน้มภาวะหนี้สินครัวเรือนไทย. [ออนไลน์]. URL: http://thainews.prd.go.th/view.php?m_newsId=255202270162&tb=N255202 [สืบค้นวันที่ 4 กรกฎาคม 2553]
- ไพรัช วัชรสวัสดิ์. 2550. ภาวะหนี้สินของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วชิร คุณทวีเทพ. 2552. หนี้ครัวเรือนเกษตรกร. [ออนไลน์]. URL:
<http://utcc2.utcc.ac.th/localuser/cebf/> [สืบค้นวันที่ 20 มีนาคม 2553]
- วิยะดา จิตวิริยาวัฒน์. 2551. ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่ง
 ท่าเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. สงขลา: สารนิพนธ์มหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิศาล โสภภาพงศ์. 2547. ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่ง
 อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล. สงขลา: สารนิพนธ์มหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2552. การก่อหนี้ภาคครัวเรือน.
 [ออนไลน์]. URL: <http://utcc2.utcc.ac.th/localuser/cebf/> [สืบค้นวันที่ 20 มีนาคม
 2553]
- สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2552. เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาวิธีวิจัยทางธุรกิจเกษตร.
 สงขลา: หลักสูตรปริญญาโท สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมมาตร มหารักษ์. 2545. ภาวะหนี้สินของบุคลากรมหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: วิทยานิพนธ์
 มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2552. การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน. [ออนไลน์].
 URL: <http://service.nso.go.th/nsopublish/service/article/debt.pdf> [สืบค้นวันที่ 2
 กรกฎาคม 2553]
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร . 2552. การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร.
 [ออนไลน์]. URL: <http://www.oae.go.th/> [สืบค้นวันที่ 4 กรกฎาคม 2553]
- สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. 2552. การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน.
 [ออนไลน์]. URL: <http://songkhlatoday.com/paper/54547> [สืบค้นวันที่ 4 กรกฎาคม
 2553]
- องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตวม. 2552. ข้อมูลตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี.

ภาคผนวก
แบบสอบถาม

**โครงการวิจัยเรื่อง : ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม
อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี**

เลขที่แบบสอบถาม.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นเครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลโครงการวิจัยเพื่อสารนิพนธ์ (Minor Thesis) สำหรับหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลและประโยชน์ของผลการศึกษา ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามบนพื้นฐานความเป็นจริงและโดยอิสระ ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 2 โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 3 โครงสร้างทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

1. เพศ [S01]

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ.....ปี [S02]

3. สถานภาพการสมรสในปัจจุบัน [S03]
1. โสด 2. สมรส
3. หย่าร้าง 4. หม้าย
4. ระดับการศึกษาสูงสุด [S04]
1. ไม่จบชั้นประถมศึกษา 2. ระดับประถมศึกษา
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
5. ระดับปวส./อนุปริญญา 6. ระดับปริญญาตรี
7. สูงกว่าปริญญาตรี
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวม.....คน [S05]
6. จำนวนสมาชิกที่มีรายได้.....คน [S06]
7. อาชีพหลักของท่านคือ [S07]
1. ทำสวนยาง 2. ทำสวนผลไม้
3. ทำนา 4. เลี้ยงสัตว์
5. อื่นๆ (ระบุ).....
8. ท่านมีอาชีพเสริมหรือไม่ [S08]
1. มี 2. ไม่มี
- 8.1 ถ้ามีอาชีพเสริม อาชีพเสริมของท่านคือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ทำสวนยาง [S09] 2. ทำสวนผลไม้ [S10]
3. ทำนา [S11] 4. เลี้ยงสัตว์ [S12]
5. รับจ้างทั่วไป [S13] 6. รับจ้างด้านการเกษตร [S14]
7. ค้าขาย [S15] 8. ข้าราชการ/พนักงานบริษัทเอกชน[S16]
9. อื่นๆ (ระบุ)...[S17]
9. ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือนจำนวน.....ไร่ [S18]
10. การใช้ที่ดินของครัวเรือน
1. พื้นที่สวนยาง.....ไร่ [S19]
2. พื้นที่สวนผลไม้.....ไร่ [S20]
3. พื้นที่นา.....ไร่ [S21]
4. ที่ตั้งบ้านเรือน.....ไร่ [S22]
5. ที่ว่างเปล่า.....ไร่ [S23]
4. อื่นๆ (ระบุ).....ไร่ [S24]

11. ปัจจุบันสภาพที่อยู่อาศัยของท่านเป็นอย่างไร [S25]
1. บ้านเดี่ยว 2. ทาวน์เฮ้าส์/บ้านแฝด
3. ห้องแถว/ตึกแถว
12. ลักษณะการอยู่อาศัยของท่านในปัจจุบันเป็นอย่างไร [S26]
1. อาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง/คู่สมรส 2. อาศัยอยู่กับบิดามารดา/ญาติ
3. เช่า 4. อาศัยอยู่กับผู้อื่น

ส่วนที่ 2 โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

1. รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรของครัวเรือน (รายได้สุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายการเกษตร)
1. ทำสวนยาง จำนวน.....บาทต่อเดือน [E01]
2. ทำสวนผลไม้ จำนวน.....บาทต่อปี [E02]
3. ทำนา จำนวน.....บาทต่อปี [E03]
4. เลี้ยงสัตว์ จำนวน.....บาทต่อปี [E04]
5. อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน.....บาทต่อเดือน [E05]
2. รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตรของครัวเรือน
1. รับราชการ จำนวน.....บาทต่อเดือน [E06]
2. พนักงานบริษัทเอกชนจำนวน.....บาทต่อเดือน [E07]
3. ค้าขาย จำนวน.....บาทต่อเดือน [E08]
4. รับจ้างทั่วไป จำนวน.....บาทต่อเดือน [E09]
5. รับจ้างด้านการเกษตรจำนวน.....บาทต่อเดือน [E10]
6. อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน.....บาทต่อเดือน [E11]
3. รายได้ที่ได้มาครัวเรือนของท่านมีการเก็บออมหรือไม่ [E12]
1. มี 2. ไม่มี
4. ถ้ามีการเก็บออม ครัวเรือนของท่านมีการออมในรูปแบบใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ฝากธนาคารพาณิชย์ (ธนาคารออมสิน ธกส.) [E13]
2. ฝากธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย [E14]
3. ฝากสหกรณ์/องค์กรการเงินชุมชน [E15]
4. เก็บไว้กับตัวเอง [E16]
5. การซื้อทองคำรูปพรรณ [E17]
6. การเล่นแชร์ [E18]

7. อื่นๆ (ระบุ)..... [E19]

5. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

5.1 ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ค่าอาหาร จำนวน.....บาทต่อเดือน [E20]
2. ค่าเสื้อผ้าสมาชิกในครัวเรือน จำนวน.....บาทต่อปี [E21]
3. ค่ารักษาพยาบาล จำนวน.....บาทต่อปี [E22]
4. ค่าเช่าบ้าน จำนวน.....บาทต่อเดือน [E23]
5. ค่าน้ำ/ค่าไฟ จำนวน.....บาทต่อเดือน [E24]
6. ค่าของใช้ประจำวัน (สบู่/ยาสีฟัน ฯลฯ) จำนวน.....บาทต่อเดือน [E25]
7. อื่นๆ (ระบุ)..... จำนวน.....บาทต่อเดือน [E26]

5.2 ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ค่าผ่อนรถยนต์ จำนวน.....บาทต่อเดือน [E27]
2. ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์ จำนวน.....บาทต่อเดือน [E28]
3. ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า จำนวน.....บาทต่อเดือน [E29]
4. ค่าโทรศัพท์ จำนวน.....บาทต่อเดือน [E30]
5. ค่าบุหรี จำนวน.....บาทต่อเดือน [E31]
6. อื่นๆ (ระบุ)..... จำนวน.....บาทต่อเดือน [E32]

5.3 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และอุปกรณ์ จำนวน.....บาทต่อปี [E33]
2. ค่าเครื่องแบบนักเรียน/นักศึกษา จำนวน.....บาทต่อปี [E34]
3. ค่าจ้างครูสอนพิเศษ จำนวน.....บาทต่อปี [E35]

5.4 ค่าใช้จ่ายด้านสังคม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. งานบุญ จำนวน.....บาทต่อปี [E36]
2. งานแต่งงาน จำนวน.....บาทต่อปี [E37]
3. เงินบริจาค (เสาะดาเกาะฮ์) จำนวน.....บาทต่อปี [E38]
4. ชะกาด จำนวน.....บาทต่อปี [E39]

5.5 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ค่าซ่อมแซมบ้าน/สิ่งของเครื่องใช้ จำนวน.....บาทต่อปี [E40]
2. ค่าภาษี จำนวน.....บาทต่อปี [E41]
3. ค่าเดินทางท่องเที่ยว จำนวน.....บาทต่อปี [E42]
4. ค่าบริการใช้อินเทอร์เน็ต จำนวน.....บาทต่อเดือน [E43]

ส่วนที่ 3 โครงสร้างทรัพย์สินบางรายการของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ลำดับที่	รายการทรัพย์สิน	มี	ไม่มี	
1.	รถจักรยาน			[A01]
2.	รถจักรยานยนต์			[A02]
3.	รถยนต์			[A03]
4.	เครื่องจักรกลการเกษตร			[A04]
5.	โทรทัศน์			[A05]
6.	วิทยุ/เครื่องเสียง			[A06]
7.	หม้อหุงข้าวไฟฟ้า			[A07]
8.	กระติกน้ำร้อนไฟฟ้า			[A08]
9.	ตู้เย็น			[A09]
10.	กล้องถ่ายรูป			[A10]
11.	กล้องถ่ายวิดีโอ			[A11]
12.	เครื่องซักผ้า			[A12]
13.	โทรศัพท์มือถือ			[A13]
14.	คอมพิวเตอร์			[A14]
15.	พัดลม			[A15]
16.	เครื่องปรับอากาศ			[A16]

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

- ปัจจุบันลักษณะรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนท่านเป็นอย่างไร [D01]
  - 1. รายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย
  - 2. รายได้พอๆ กับค่าใช้จ่าย
  - 3. รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย
- กรณีที่ในครัวเรือนของท่านมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ครัวเรือนของท่านมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
  - 1. กู้ยืม [D02]
  - 2. เาของมีค่าไปจำหน่าย [D03]

3. เอาที่ดิน/บ้านไปจำนอง [D04]
4. ชื้อสินค้ำเงินเชื่อ [D05]
3. ปัจจุบัน ครัวเรือ่นของท่านมีหนี้สินหรือไม่ [D06]
1. มี 2. ไม่มี
4. ถ้ามีหนี้สิน หนี้สินปัจจุบันทั้งในระบบและนอกระบบมีจำนวน.....บาท [D07]
5. กรณีที่มีหนี้สิน ครัวเรือ่นของท่านกู้เงินจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. หนี้ในระบบ [D08]
2. หนี้นอกระบบ [D09]
- 5.1 หนี้สินในระบบ
- (1) แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ธนาคารพาณิชย์ [D10]
2. ธ.ก.ส. [D11]
3. ธนาคารออมสิน [D12]
4. ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย [D13]
5. สหกรณ์การเกษตร [D14]
6. กลุ่มออมทรัพย์ [D15]
7. กองทุนหมู่บ้าน [D16]
- (2) วัตถุประสงค์ของการกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. เพื่อทำการเกษตร [D17]
2. เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร [D18]
3. เพื่อซื้อสินค้ำอุปโภคบริโภค [D19]
4. เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น [D20]
5. เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือ่น [D21]
6. เพื่อค้ำใช้จ่ายฟุ่มเฟือย [D22]
- (3) ความสามารถในการชำระหนี้ [D23]
1. สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง
2. ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง
3. ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้ง
- (4) หลักประกันเงินกู้ [D24]
1. มี 2. ไม่มี

5.2 หนี้สินนอกระบบ

(1) แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ญาติพี่น้อง [D25]
2. เพื่อนบ้าน [D26]
3. นายทุนเงินกู้ [D27]

(2) วัตถุประสงค์ของการกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เพื่อทำการเกษตร [D28]
2. เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร [D29]
3. เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค [D30]
4. เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น [D31]
5. เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน [D32]
6. เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย [D33]
7. อื่นๆ (ระบุ)..... [D34]

(3) ความสามารถในการชำระหนี้ [D35]

1. สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง
2. ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง
3. ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบ่อยครั้ง

(4) หลักประกันเงินกู้ [D36]

1. มี 2. ไม่มี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล	นางสาวรอชีตะ ลือแบชา
เกิดวันที่	1 สิงหาคม 2528
วุฒิการศึกษา	เศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา ปีการศึกษา 2550
ประวัติการทำงาน	2551 – ปัจจุบัน อาจารย์ช่วยสอน สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและ การธนาคาร มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา